

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Nikola Gachová

**Podmínka jako vedlejší ustanovení v závěti v právu římském a
moderním**

Diplomová práce

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „**Podmínka jako vedlejší ustanovení v závěti v právu římském a moderním**“ vypracovala samostatně a citovala všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 25. 8. 2014

.....
Nikola Gachová

Ráda bych tímto poděkovala svému vedoucímu diplomové práce JUDr. Petru Dostálíkovi Ph.D. za cenné rady a odborné vedení při zpracovávání zadaného tématu.

Současně bych ráda poděkovala mé rodině a přátelům za pomoc a podporu.

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Co je to když se řekne podmínka	9
2.1	Podmínka v právu římském.....	9
2.2	Účelové určení a určení času podle římského práva	13
2.3	Podmínka podle československého práva	14
3	Římské právo soukromé.....	16
3.1	Požizování na případ smrti.....	16
3.2	Obsah testamentu.....	17
3.3	Podmínky.....	18
4	Občanský zákoník (1950).....	22
4.1	Podmínky.....	23
4.2	Určení času	24
4.3	Příkaz.....	25
4.4	Shrnutí	25
5	Občanský zákoník (1964).....	27
5.1	Podmínky – obecně	27
5.2	Podmínky – praxe.....	29
5.3	Podmínka versus příkaz k započtení	30
5.4	Shrnutí	32
6	Nový občanský zákoník (2014).....	34
6.1	Vedlejší doložky	35
6.1.1	Podmínky	39
6.1.2	Doložení času	41
6.1.3	Příkaz.....	43
6.2	Dovětek.....	44
6.3	Dědická substituce.....	45
6.3.1	Obecné náhradnictví.....	45
6.3.2	Svěřenské nástupnictví.....	46

6.4	Shrnutí	49
7	Závěr.....	51
8	Shrnutí.....	53
8.1	Klíčová slova	53
9	Summary	54
9.1	Key words.....	54
10	Použitá literatura	55
10.1	Komentářová literatura	55
10.2	Monografie.....	55
10.3	Odborné články	57
10.4	Právní předpisy	58
10.5	Soudní rozhodnutí.....	58
10.6	Elektronické zdroje	59
10.7	Ostatní zdroje	60

Použité zkratky

ABGB	Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník rakouský, ve znění k 1. 1. 1904
SOZ	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

1 Úvod

„Pokud by si v dnešní době kdokoliv vzal nějaký institut či pojem ze současného občanského zákoníku a pátral by po jeho kořenech, bude se muset vrátit v čase daleko zpět, k antickému právnímu systému.“¹ Právě právo římské bylo svou dokonalostí a pečlivostí zdrojem veškerého právního vědění propracovaného do detailů, ze kterého lidstvo čerpalo po celý následující čas a čerpá dodnes. „Jednotlivé římskoprávní instituty se vinou jako nit jednotlivými evropskými soukromoprávními kodexy.“² Vliv římského práva je i po tak dlouhé době enormní a stále přispívá k poznávání právního a logického myšlení v této moderní době.

Dnes, tedy v r. 2014, si zmíněné můžeme říct s naprostou přesností, kdy se právě nový soukromoprávní kodex vrátil ke kontinentálním evropským tradicím,³ což potvrzují i první strany důvodové zprávy. Základním obecným ideovým zdrojem rekodifikace byl vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z r. 1937 (který nebyl jako zákon přijat). „Tento vládní návrh sledoval modernizační revizi rakouského všeobecného zákoníku občanského z r. 1811 v jeho konfrontaci s novějšími evropskými zákoníky, zejména německým a švýcarským.“ „Se zřetelem k tomu je třeba zdůraznit, že se jednalo o návrh myšlenkově soudržný, s jasným filosofickým zázemím převzatým z rakouského zákoníku, koncepčně navazující na tradice středoevropského právního myšlení.“⁴

Cílem této práce je proto sledování úpravy podmínky a obecně dalších vedlejších doložek připojovaných k závěti (společně tvoří komplexní celek) v právu římském a postupně v jednotlivých etapách vývoje práva moderního. Dále poodhalíme vliv římskoprávní úpravy tohoto institutu na jeho současné moderní vymezení. K naplnění těchto cílů je práce členěna do pěti kapitol. První kapitola se věnuje pojetí podmínky obecně, jak byla chápána v římském právu, jež je nezbytným východiskem pro další srovnání jejího vývoje a jak byla chápána v 2. pol. 20. století tehdejším významným právníkem Viktorem Knappem. Navazující tři kapitoly pak sledují vývoj pojmu věci v právu moderním skrze vymezení v občanském

¹ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 5.

² VLČEK, Karel. *Vliv římského práva na současný občanský zákoník – přechod rizik ve smluvním právu*. [online]. www.bulletin-advokacie.cz, 18. ledna 2013 [cit. 25. června 2014]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/vliv-rimskeho-prava-na-soucasny-obcansky-zakonik-prechod-rizik-ve-smluvnim-pravu>>

³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 47.

⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [cit. 28. června 2014]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

zákoníku z r. 1950, dále v OZ a poslední nejrozsáhlejší kapitola, se zabývá danou problematikou dle „čerstvě“ účinného občanského zákoníku.

Tato práce je založena na předpokladu, že vymezení pojmu podmínky jako vedlejšího ustanovení v právu moderním vychází z práva římského, s nímž vykazuje řadu shodných prvků. Jako prostředek k dosažení stanoveného cíle a ověření definované hypotézy byla zvolena metoda komparace. V kapitolách týkajících se práva římského je na názorných příkladech přeložených⁵ z autentických textů vysvětlena převážně celá problematika.

Z hlediska dostupných pramenů je nutné odlišovat jednotlivé právní úpravy. Zmínku o podmínce v právu římském najdeme jak v původních římských pramenech,⁶ tak i v pozdějších dílech autorů a romanistů. Co se týče pramenů úpravy tohoto institutu v tzv. středním kodexu a občanském zákoníku z r. 1964, tak vše koresponduje s jejich strohou zákonnou úpravou tohoto institutu. V tomto duchu směřuje práce především ke komentářům, relevantní judikatuře a případně k odborným článkům. Z monografií k již minulým kodexům vymezující toto téma patří většinou jen učebnice práva. K problematice obsažené v nejnovější občanské úpravě je relevantní literatury pochopitelně minimum. Tomu odpovídá i výběr použitých pramenů, který stojí převážně na odborných člancích, účasti na tematických přednáškách a na mé vlastní představě o vývoji tohoto institutu v blízké budoucnosti.

V kapitole následující podám podrobnější výklad podmínky jako takové a jiných vedlejších ustanovení. Domnívám se, že dojde ke zlepšení orientace v textu a zamezení opakování obecných východisek u jednotlivých období. Navíc v průběhu všech občanských kodexů se s tímto pojmem podmínky setkáváme, ať už ve smyslu jeho nepřipustnosti nebo připustnosti v plné či omezené míře. Institut podmínky neboli výminky,^{7, 8} i vedlejších doložek (širší hledisko) znalo už právo římské⁹ a již od této doby se s tímto pojmem v průběhu času občanských zákoníků střetáváme. Byť se postupně vyskytují různé modifikace těchto ustanovení nebo pravidel připojování k závěti, obsahový základ a význam byl a je totožný.

⁵ Pokud není v textu uvedeno jinak, přeložila anglické znění Digest do češtiny sama autorka. [cit. 29. června 2014]. Dostupné na <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Anglica/digest_Scott.htm>

⁶ Vedle Digest, Gaiových institucí např. i v Justiniánských institucích (Iustiniani Institutiones). Blíže v SKŘEJPEK, Michal, *Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010, s. 155.

⁷ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl 1. Obecné nauky*. Praha, 1933, s. 90.

⁸ § 695 – § 703 ABGB

⁹ Byly povoleny podmínky odkládací, rozvazovací jen výjimečně. Blíže v KINCL, Vladimír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 282 – 283.

2 Co je to když se řekne podmínka

Všechna právní jednání mají své náležitosti, bez nichž by vůle projevujícího byla bez právních účinků. Pokud bychom chtěli zařadit podmínku pod nějakou složku právního jednání, najdeme ji jako součást jeho obsahu. Obsahem je určení právních následků, které z jednání mají vzniknout (vznik, změna, zánik právního vztahu).¹⁰ Obsahové složky mohou být rozmanité. Základní členění představuje složky podstatné (*essentialia negotii*), které se vyskytují bezpodmínečně vždy u každého jednání (např. dohoda o předmětu kupní smlouvy), složky pravidelné (*naturalia negotii*) jsou ty části právních jednání, které se v nich zpravidla vyskytují, ale jejich nedostatek nemá vliv na platnost takového jednání (např. určení doby a místa plnění ze smlouvy) a konečně složky nahodilé (*accidentalia negotii*), tedy ty části, které se vyskytují pouze nepravidelně, případ od případu,¹¹ jimiž strany vyjadřují zvláštní povahu konkrétního případu¹² a předpokládají výslovný projev jednajících.¹³

Právě mezi posledně zmíněné vedlejší ujednání řadíme podmínku, uložení času a účelové určení. Záleží pouze na vůli stran, jak se dohodnou a zda si vymíní právě nahodilou složku, jako podstatnou část dohody, bez které nedojde ke konsensu. Obecně nesměl být obsah právního jednání podle zásady „*ultra posse nemo tenetur*“ nemožný (fyzicky), nedovolený (*contra legem*), proti dobrým mravům (*contra bonos mores*) a obcházející zákon (*in fraudem legis*).

2.1 Podmínka v právu římském

Vedlejší akcesorické prohlášení, jímž se modifikuje účinek právního jednání, se obecně nazývá podmínka neboli *condicio (conditio)*,¹⁴ uložení času neboli *dies (lex)* a příkaz tzv. *modus*.¹⁵ Podmínky jsou ty vedlejší ustanovení, jimiž je účinek právního jednání závislý na nejisté budoucí události.¹⁶ Odkládací (suspensivní) je podmínka o nejisté budoucí události, na které je vázáno nastoupení budoucích účinků právního jednání. Účinky nastanou v případě splnění podmínky. Rozvazovací (resolutivní) je ta podmínka, u níž se na nejisté budoucí události činí závislé odpadnutí účinků. Účinky nastanou ihned, ale v případě splnění

¹⁰ KNAPP, Viktor. *Československé občanské právo. Svazek I.* Praha: Orbis, 1974, s. 169.

¹¹ tamtéž s. 171.

¹² HRDINA, Antonín Ignác, DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 24.

¹³ KINCL, Jaromír..., s. 99.

¹⁴ Digesta: kniha 28, titul VII.

¹⁵ KINCL, Jaromír..., s. 100.

¹⁶ Jednání na výmince nezávislé je tzv. *purum*.

podmínky, dojde k jejich zrušení. V právu římském se však rozvazovací podmínka neobjevovala tak často jako suspensivní.¹⁷

D. 41, 4, 2, 4.

Si in diem addictio facta sit, id est nisi si quis meliorem condicionem attulerit, perfectam esse emptionem et fructus emptoris effici et usucapionem procedere iulianus putabat: alii et hanc sub condicione esse contractam, ille non contrahi, sed resolvi dicebat, quae sententia vera est.

Překlad:

„Pokud má být do určitého času uzavřena nějaká dohoda (tzn., pokud do té doby nikdo jiný nenabídne lepší cenu), Julianus se domnívá, že prodej je bezvadný, a že zisk bude patřit kupci, který bude mít právo získat majetek usucaptii; ostatní mají za to, že prodej byl proveden podmíněčně. On říká, že nebyl učiněn podmíněně, ale že byl anulován pod podmínkou, což je správné stanovisko.“

Dle tohoto fragmentu se rozvazovací podmínka nejevila jako pravá podmínka, ale jako úmluva o podmíněčném zrušení smlouvy,¹⁸ jak ostatně vyplývá z následujícího fragmentu.

D. 18, 2, 18.

Cum in diem duobus sociis fundus sit addictus, uno ex his pretium adiciente etiam pro ipsius parte a priore venditione discedi rectius existimatur.

Překlad:

„Tam, kde dojde k prodeji pozemku podmíněčně v případě dvou partnerů a jeden z nich zvýší cenu, je velmi pevně stanoveno, že první prodej je anulován i když se přihlédně k podílu té strany, která cenu navýšila.“

Podmínky si postupem času prošly rozmanitým vývojem. Formalistická republikánská doba jim nepřála a jejich užívání bylo značně omezené¹⁹ v souladu s pravidlem „*expressa nocent, non expressa non nocent*“ na rozdíl od pravidla „*superflua non nocent*“.

Dále znalo římské právo podmínku potestativní (jejíž splnění záviselo na vůli subjektu práva), nahodilou neboli kasuální (jež záležela na náhodě) a smíšenou tzv. *mixtae* (závislou jak na náhodě, tak na něčí vůli). Mezi další patří podmínka afirmativní (účinky jsou odvislé od nějaké pozitivní změny – např. zda se narodí dítě) či negativní (nějaká negativní událost –

¹⁷ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl 1. Obecné nauky*. Praha, 1933, s. 93.

¹⁸ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Brno: Právnick, 1932, s. 85.

¹⁹ Tak např. tzv. *actus legitimi*, formální právní jednání, jež podle své povahy vylučují závislost na vnější okolnosti (mancipace, injurecese, ustanovení poručníka, formální přijetí pozůstalosti, uzavření manželství...) nebylo možné podmínit, a pokud přesto došlo k podmínění, tak byl celý akt považován za neplatný. Blíže v SOMMER, Otakar. *Učebnice...*, s. 91.

nevystěhování).²⁰ Rozlišovala se doba pence (doba, dokud se podmínka nesplnila, ale mohlo ke splnění dojít), dále stav splnění podmínky (*conditio existit*) a její zmaření²¹ (*conditio deficit*). V době nerozhodnosti (pence) už je osoba obtížena podmínkou vázána (např. nemůže podniknout prodej věci pod podmínkou převedenou, aby tak zabránila účinkům právního jednání). Jednání přesto učiněné nebylo neplatné a při splnění podmínky se stalo neúčinné. Na druhou stranu se podmínka považovala za splněnou i přes „zlomyslné“²² zabránění jejímu splnění osobou povinnou.²³

Došlo-li k uskutečnění uložené podmínky, stalo se podmíněné jednání perfektní a právní poměr stran byl založen. Jinak právní vztah nevznikl. Bylo otázkou, zda splnění odkládací či rozvazovací podmínky má zpětné (retroaktivní) účinky,²⁴ tj. nastaly-li účinky k době, kdy došlo k dohodě podmíněné podmínkou nebo až jejím splněním. U každé tomu bylo jinak. U suspensivní retroaktivita nenastávala, pokud si strany neujednaly jinak, tedy účinky nastávaly k okamžiku splnění podmínky, což nám potvrzují následující fragmenty.²⁵

D. 44, 7, 42.

Pr. Is, cui sub condicione legatum est, pendente condicione non est creditor, sed tunc, cum exstiterit condicio, quamvis eum, qui stipulatus est sub condicione, placet etiam pendente condicione creditorem esse.

Překlad:

„Osoba, které bylo odkázáno dědictví za podmínky, není věřitelem majetku po dobu trvání podmínky, ale pouze poté, co byla splněna, ačkoliv je ustanoveno, že kdokoliv, kdo si dojednal podmínku, zůstává věřitelem, zatímco je podmínka pozastavena.“

D. 12, 6, 16.

²⁰ SOMMER, Otakar. *Učebnice...*, s. 91.

²¹ Za zmařenou se bude považovat podmínka v případě vzniklých okolností, za kterých není možné podmínku splnit. U podmínek odkládacích, tak jednání nenabyde účinnosti nikdy, u rozvazovacích končí nejistota a daný právní stav bude definitivní.

²² BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva*. Brno: Právník, 1932, s. 86.

²³ *D. 40, 7, 38.*

Non omne ab heredis persona interveniens impedimentum statulibero pro expleta condicione cedit, sed id dumtaxat, quod impediendae libertatis factum est.

Překlad:

„Ne každá překážka, pro kterou je dědic odpovědný, má stejné následky jako dodržení podmínky otrokem, ale pouze v případě, kdy je tak činěno s cílem zabránit mu získání svobody.“

²⁴ ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt. Kniha první a druhá*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 99.

²⁵ *D. 46, 4, 12.*

Quod in diem vel sub condicione debetur, acceptilatione tolli potest: sed ita id factum apparebit, si condicio stipulationis extiterit vel dies venerit.

Překlad:

„Vše co je splatné od určitého data nebo za určité podmínky, může být vyřízeno osvobozujícími prostředky. To však může být provedeno pouze tehdy, kdy je vyhověno podmínkám nebo tehdy, kdy je stanovený čas.“

Pr. Sub condicione debitum per errorem solutum pendente quidem condicione repetitur, condicione autem existente repeti non potest.

Překlad:

„Tam, kde je dluh závislý na podmínce zaplacen omylem, pak po dobu trvání dané podmínky je možné vznést žalobu pro jeho obnovení; ale jestliže podmínka byla splněna, nemůže být žaloba vznesena.“

Při resolutivní podmínce nastávaly účinky ihned a naopak jejím splněním právního jednání pominuly. Nepravé nebo zdánlivé byly podmínky nemožné, nutné, právní, přítomné a minulé.²⁶ Za nemožné byly považovány ty, u nichž událost nemohla nastat z důvodů přirozených, fyzických nebo právních. Nemožné podmínky měly za následek neplatnost právního jednání, pokud šlo o jednání mezi živými. Pokud však šlo o ustanovení dědice, platilo, že jsou takové podmínky nedoložené²⁷ – nenapsané tzn., že jednání platné bylo.

Gaius III. 98

*Item si quis sub ea condicione stipuletur quae existere non potest, veluti si digito caelum tetigerit, inutilis est stipulatio. Sed legatum sub impossibili condicione relictum nostri praeceptores proinde debri putant, ac si sine condicione relictum esset.*²⁸

Překlad:

„Stipulace je neplatná také tehdy, když někdo stipuluje s takovou podmínkou, která není možná, například: jestliže by se prstem dotkl nebe. Ale odkaz zůstavený s podmínkou nemožnou považují naši učitelé za závazný právě tak, jako by byl zůstaven bez podmínky.“²⁹

Nastoupila-li nemožnost až později, nepokládá se podmínka za nemožnou, nýbrž za nesplněnou. Totéž platilo i o podmínkách nemravných,³⁰ nedovolených, výsměšných a zmatených či nesrozumitelných.³¹ Nutnými podmínkami byly ty, které musely být splněny

²⁶ ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt...*, s. 86.

²⁷ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl 1. Obecné nauky*. Praha, 1933, s. 96.

²⁸ KINCL, Jaromír. *Gaius. Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 205.

²⁹ tamtéž

³⁰ Např. poslední pořízení, že se daná osoba neprovdá, či se provdá na základě cizí vůle nebo rozvod manželství pod výminkou doložené. ARNDTS, C. L., *Učební kniha pandekt. Kniha první a druhá...*, s. 105.

³¹ Takové uložené podmínky, neměly vliv na platnost právního úkonu, ale na jeho účinnost. V právu klasickém však takové podmínky potřebovaly zásahu praetora.

Viz např.: *D. 35, 1, 71, 1.*

Titio centum relicta sunt ita, ut Maeviam uxorem quae vidua est ducat: condicio non remittetur et ideo nec cautio remittenda est. Huic sententiae non refragatur, quod, si quis pecuniam promittat, si Maeviam uxorem non ducat, praetor actionem denegat: aliud est enim eligendi matrimonii poenae metu libertatem auferri, aliud ad testamentum certa lege invitari.

Překlad:

„Titiovi bylo odkázáno sto zlatých za podmínky, že „si vezme Maevii, která je vdovou“. V tomto případě dědic nemůže být osvobozen od dodržení této podmínky a tak mu nemůže být záruka prominuta. Tento názor nemůže být úspěšně napadnut, jelikož kdyby kdokoliv slíbil zaplatit Titiovi peníze za to, že si nevezme Maevii, praetor mu

(nutný následek).³² Právní jednání (na nich závislé) tak bylo účinné od počátku (myšleno nepodmíněné). Zákonné (právní) podmínky jsou ty, které tvoří již zákonný požadavek jako součást právního jednání a připojují se k jednání vlastně zbytečně, protože tak jako tak zákon podmínku vyžaduje. Podmínky přítomné nebo minulé jsou takové, je-li událost podmínku tvořící právě přítomná nebo minulé, uskutečnila se či se neuskutečnila, tzn., že moment nejistoty postrádá (už je o ni rozhodnuto – objektivně). Jednání se považuje za bezvýjimečné (bezprostředně působící) anebo neplatné. Nevědomost (subjektivní) stran je bezpředmětná. Splnění podmínek se posuzovalo podle smyslu nikoliv podle slov.

2.2 Účelové určení a určení času podle římského práva

Podle O. Sommera bylo účelové určení ustanovení připojené k bezplatnému majetkovému poskytnutí zavazující k určitému chování.³³ Název *modus* dostal příkaz až v době Justiniánské³⁴ a jednalo se o méně omezující působení na konečný účinek právního jednání, než byla podmínka.³⁵ Záleželo na „břemeni“,³⁶ které se ukládalo např. při darování. Nesmělo jím být uloženo něco nemožného, nemravného či protizákonného.

D. 28, 7, 8, 6.

Quotiens heres iurare iubetur daturum se aliquid vel facturum: quod non improbum est, actiones hereditarias non alias habebit, quam si dederit vel fecerit id, quod erat iussus iurare.

Překlad:

„Kdykoliv je zůstavitelem dědici nařízeno, aby něco dal či vykonal, což není nečestné, nebude oprávněn k dědické žalobě, dokud nedá nebo neudělá, čím se zavázal.“

Příkaz neodkládal právní účinky jednání (jak u suspenzivní podmínky, tak u lhůty určené od počátku), nýbrž měl účinky okamžité a poskytoval osobám zainteresovaným právo žalovat toho, komu byl *modus* určen (jinak došlo ke zrušení darování). Takto závazný a žalovatelný byl pouze příkaz kvalifikovaný (*modus qualificatus*), tzn. ten, který sledoval buď

žalobu zamítne, protože jedna věc je sebrat muži svobodu volby v otázce svatby ze strachu z trestu, a jiná přimět ho k manželství za určitých podmínek.“

³² V případě vysloveného: vyplatím ti určitou sumu peněz, pokud daná osoba zemře. Zde o podmínku nepůjde, neboť něčí smrt nastat vždy musí v konkrétní den, který však není jistý, a proto půjde o uložení času.

³³ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského...*, s. 98.

³⁴ V klasickém právu takové příkazy, které nebyly formulovány jako výminky, měly pouze mravní význam.

³⁵ Výminka odkládá, ale nenutí. Příkaz nutí, ale neodkládá.

³⁶ BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva*. Brno: Právník, 1932, s. 89.

zájem dárce, osob třetích nebo zájem veřejný.³⁷ K splnění modu byl obvykle oprávněn dárce či dědic, v případě veřejného zájmu i úřední osoba.

Uložení času (*dies*) je ustanovení doby, od níž buď účinky právního jednání nastávají (*dies a quo*) nebo doby, kterou účinky končí (*dies ad quem*). V prvním případě šlo o lhůtu odkládací nebo počáteční, v druhém rozvazovací nebo konečnou. Lhůta mohla být určitá nebo neurčitá tzn., že buď bylo jisté, kdy se lhůta dostaví či naopak. Jisté tedy nemuselo být to, kdy tato doba nastane, vždy však muselo být jasné, že se dostaví (jinak by šlo o podmínku). Čas byl určován buď podle kalendáře (přesného data), časového rozmezí/lhůty (dva měsíce) nebo nějakou událostí, která nastat musela (do něčí smrti).³⁸ Právu takto časově omezenému se odkládá jeho výkon (retroaktivní účinky nenastávají), nejistota jako u podmínky zde tedy není.

2.3 Podmínka podle československého práva

Tato kapitola čerpá z učebnice V. Knappa.³⁹ Jedná se o vedlejší ustanovení právního úkonu (jednání podle NOZ), kterým se jeho následky činí závislými na skutečnosti, o níž jednajícím neví, zda se splní. Její hlavním atribut spočívá v tom, že se vztahuje na skutečnost nejistou, tedy takovou, která je jednajícím neznámá. Tato skutečnost má nastat teprve v budoucnosti a účastníkům není známo, nastane-li (např. vystuduje-li někdo vysokou školu) nebo tak, že účastníkům je sice známo, že nastane, ale neví se, kdy se tak stane (např. kdy určitá osoba zemře). Případně že o skutečnosti, která mohla v minulosti nastat, účastníkům není známo, že nastala (např. zda určitá osoba již dosáhla určitého věku). Obsahem podmínky tak může být skutečnost budoucí, ale také přítomná nebo minulá, pokud je účastníkům neznámá.

Podmínka musí být možná. Možnost musí být faktická, objektivní a spočívá v tom, že skutečnost závislá na podmínce nastane. Nemožnost má za následek buďto neplatnost právního úkonu (podmínka odkládací) nebo neúčinnost podmínky tzn., že se k ní vůbec nepřihlíží (podmínka rozvazovací). Dále se vyžaduje její dovolenost (přípustnost). Dovolena nebude, pokud je její připojení v rozporu se zájmem společnosti, se zákonem nebo zákon obchází. Takto odporovat právu může různými způsoby.⁴⁰ Nedovolenost působí neplatnost

³⁷ A contrario příkaz jednoduchý (*modus simplex*), který sledoval jen zájem obdarovaného, závazný nebyl a chápal se jen jako připojená, dobrá rada. HRDINA, Antonín Ignác, DOSTALÍK, Petr. *Přehled...*, s. 27.

³⁸ KINCL, Vladimír..., s. 104.

³⁹ KNAPP, Viktor. *Československé občanské právo. Svazek I.* Praha: Orbis, 1974, s. 171 a násled.

⁴⁰ Samo uskutečnění právního úkonu na základě podmínky odporuje právu, nebo jemu odporuje samotná připojená podmínka, či se vůbec připojení podmínky v zákoně nepřipouští.

celého podmíněného právního jednání (pokud nelze tuto neplatnou část oddělit od ostatního obsahu) nebo jen podmínky samotné (je-li oddělení možné beze změny zbylého). Není-li věc řešena speciálními ustanoveními, jak je tomu v případě úpravy dědictví, pak bude třeba analogicky použít obecná ustanovení o právním jednání.

Druhy podmínek dělíme podle toho, na jakých skutečnostech spočívají a jak se stane účinnost právního jednání závislá na kladné (afirmativní) a záporné (negativní), splnitelné (potestativní), náhodné (kauzální) či smíšené, na odkládací a rozvazovací. Veškeré dělení odpovídá tomu, jak podmínky rozlišovalo římské právo, proto uvedu případy jen některých. Smíšená podmínka se vztahuje na skutečnosti, jejichž splnění je částečně v moci toho, kdo má plnit a částečně závisí na náhodě (např. prodání určité věci do nějaké doby za určenou cenu). Podmínka je odkládací, závisí-li na jejím splnění, zda právní následky právního úkonu nastanou. Podmínka je rozvazovací, závisí-li na jejím splnění, zda právní následky již nastalé pominou. Rozdíl mezi těmito dvěma se projeví v účincích právního jednání. Než se o odkládací podmínce rozhodne (pokud nebude splněna nebo zmařena), je zde stav nejistoty zdali úkon, který je již platný nabude účinnosti či ne. Účastníci jsou povinni chovat se tak, aby realizaci neztížili či neznemožnili. Splněním odkládací podmínky nastává účinnost právního jednání. Stejný následek však nenastane, pokud splnění podmínky způsobí záměrně strana, již je následek takového jednání ku prospěchu. V takovém případě se ke splnění podmínky nepřihlíží. Vykonáním rozvazovací podmínky účinky již nastalého právního jednání zanikají, a contrario jejím nesplněním trvají nadále. Zmaří-li vykonání rozvazovací podmínky strana, již je její nesplnění ve prospěch, právní jednání se stane nepodmíněným.

Kromě podmínek bylo možné připojovat (shodně jako v právu římském) k závěti i stanovení doby nebo příkaz (modus). Příkazem bylo někomu u bezplatných úkonů (darování nebo závět') ukládáno, aby něco konal nebo se něčeho zdržel.⁴¹ Stanovení doby (doložení času) bylo vedlejší ustanovení velmi podobné podmínce, na rozdíl od ní však bylo jasné, kdy nastanou či nenastanou účinky právního jednání. Představovalo ujednání o tom, nastanou-li právní účinky jednání až po určité době nebo po určité době zaniknou.

⁴¹ KNAPP, Viktor. *Československé občanské právo. Svazek I.* Praha: Orbis, 1974, s. 176.

3 Římské právo soukromé

3.1 Pořizování na případ smrti

Pořizování testamentů byl u Římanů obecný projev uspořádání svých majetkových poměrů na případ smrti. Testamentární posloupnost měla přednost⁴² před děděním podle zákona (posloupnost intestátní), přestože vznikla později.⁴³ Nastala-li tak jednou dědická posloupnost podle závěti, byla tímto zákonná posloupnost vyloučena podle zásady „*nemo pro parte testatus pro parte intestatus decedere potest*.“

Žádné jiné důvody nebyly považovány za pořízení pro případ smrti, neboť neustanovovaly osobu dědicovu. Ani tzv. *codicilli* (kodicil) nemohl naplnit plnohodnotně význam slova testament, poněvadž v něm nebyl ustanovován dědic.⁴⁴ Jednalo se o písemný „dopis“⁴⁵ zůstavitelovým dědicům, jež obvykle doprovázel testament tím, že jej nějakým způsobem obsahově měnil či doplňoval.

Což potvrzuje i fragment *D. 29, 7, 20*.

Si palam heres nuncupatus sit, legata autem in tabulis collata fuerint, Iulianus ait tabulas testamenti non intellegi, quibus heres scriptus non est, et magis codicilli quam testamentum existimandae sint: et hoc puto rectius dici.

Překlad:

„*Tam, kde je dědic ústně určen a odkázané dědictví bylo zredukováno na psanou formu; Julianus říká, že tento způsob nemůže být chápán jako poslední vůle, ve které není zmíněn dědic, ale že by to spíš mělo být uvažováno jako dodatek k závěti (kodicil), a i já si myslím, že je to správný názor.*“

Podobným způsobem na něj nahlíží i současný institut dovětky v NOZ, který jej vedle závěti a dědické smlouvy řadí pod pořízení pro případ smrti.⁴⁶

⁴² SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. Praha, 1933, s. 260.

⁴³ KINCL, Jaromír..., s. 266.

⁴⁴ *Gaius II. 273*

Item codicillis nemo heres institui potest neque exheredari, quamvis testamento confirmati sint. At is qui testamento heres institutus est, potest codicillis rogari, ut eam hereditatem alli totam vel ex parte restituat.

Překlad:

„*V kodicilu, i když je testamentem potvrzen, nemůže být nikdo ani ustanoven dědicem. Avšak ten, kdo byl testamentem povolán za dědice, může být v kodicilu požádán, aby tu pozůstalost celou či zčásti vydal někomu jinému.*“ KINCL, Jaromír. *Gaius...*, s. 171.

⁴⁵ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského...*, s. 292.

⁴⁶ *Pořízení pro případ smrti podle NOZ – závěť, dědická smlouva, dovětek*. [online]. www.mu-j-pravnik.cz, 5. května 2014 [cit. 29. června 2014]. Dostupné na < <http://mu-j-pravnik.cz/porizeni-pro-pripad-smrti-podle-noz-zavet-dedicka-smlouva-dovetek/>>

3.2 Obsah testamentu

Testament je jednostranné právní jednání na případ smrti obsahující jmenování osoby za dědice. Právě jmenování dědice patřilo, a i v současnosti patří, k podstatné části testamentu (*essentialia negotii*). Platilo, že osoba dědice musela být patrná již z čela závěti a veškerá nařízení před tímto jmenováním byla neplatná.⁴⁷ Takové jmenování bylo tedy *caput et fundamentum* totiž *testamenti*. Závěť patřila mezi jednání formální s přísnými požadavky na její formu, ze které musela být patrna vůle zůstavitelova.

Vedle formy vyžadovalo římské právo i nejednoduché požadavky na obsah závěti. Ustanovení osoby v testamentu za dědice tzv. dědická instituce bylo, jak již vyplývá výše, nejpodstatnější částí závěti, takže se všechna ostatní ustanovení tomuto povolání předcházející stávala neplatnými. Ono povolání osoby za dědice nebylo možné libovolně, mělo předešlou formu, a sice se jednalo o imperativní latinské ustanovení za dědice.⁴⁸ Až doba poklasická od tohoto formalismu upustila a postačilo, aby dědická instituce zněla i jinými slovy, muselo být ovšem pořád zjevné a určité, koho zůstavitel dědicem ustanovuje.

Podle Ulpiana nemohla býti dědicem ustavena *incerta persona*. Toto ostatně potvrzuje i Gaius, když říká, že neplatně se odkazuje osobě neurčité. Neurčitou osobou je pak myšlena ta, o které sám testátor nemá jasnou představu.

Jak je např. takto: *Gaius II. 238*.

„*Qui primus ad funus meum venerit ei heres meus, milia dato!*“ „*Quicomque ad funus meum venerit...!*“ „*Quicomque filio meo in matrimonium filiam suam conlocaverit et heres meus, milia dat!*“⁴⁹

Překlad:

„*Tomu, kdo první přijde na můj pohřeb, dejž můj dědic deset tisíc!*“ „*Každému, kdo přijde na můj pohřeb...*“ „*Tomu, kdo provdá za mého syna svou dceru, dejž můj dědic deset tisíc!*“⁵⁰

Osoba dědice tedy musela být jednoznačně specifikována, aby bylo jasné a určité, o koho jde, byť by byla tato osoba pojmenována nesprávně, popřípadě nebylo vůbec napsáno její jméno.

⁴⁷ KINCL, Jaromír. *Gaius...*, s. 159.

⁴⁸ *Gaius II. 117*.

Titius heres esto!, Titium heredem esse iubeo!

Překlad:

„*Titius, budiž dědicem!*“, „*Přikazuji, aby Titius byl dědicem!*“ KINCL, J. *Gaius. Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 125.

⁴⁹ KINCL, Jaromír. *Gaius...*, s. 161.

⁵⁰ tamtéž

Zůstavitel mohl též v závěti poukázat na jinou listinu,⁵¹ ze které byl patrný jeho dědic.⁵² Nedával-li zůstavitelův projev smysl: „*Si Titius herese rit, Seius herese sto: si Seius herese rit, Titius heres esto*,“ („Pokud bude dědit Titius, nechť dědí Seius.“) bylo takové pořízení neplatné. Avšak alternativní ustanovení dědiců „*Titius aut Seius heres esto*“ přisuzovalo dědictví oběma. V případě dvojznačného výkladu se hledělo na pravý úmysl testátora.

Tak jak je uvedeno v tomto fragmentu *D. 34, 5, 3*.

In ambiguo sermone non utrumque dicimus, sed id dumtaxat quod volumus...

Překlad:

„Pokud je věta dvojsmyslná, nemůžeme ji vykládat oběma způsoby, ale pouze podle záměru, úmyslu testátora...“

3.3 Podmínky

Jednou jmenovaný dědic byl dědicem natrvalo podle jedné z nejdůležitějších dědických zásad „*semel heres semper heres*.“ Toto výstižné pravidlo odráží nahlížení právě na podmínku a její možnost či nemožnost připojení k závěti.

Dědic se k dědictví povolával na základě testamentu buď k okamžiku úmrtí zůstavitele, nebo až splněním podmínky, bylo-li ustanovení dědice s podmínkou spojeno.⁵³ Tohoto okamžiku se musela obmyšlená osoba dožít a nepozbýt dědickou způsobilost. Nedostatek dědické způsobilosti v době smrti zůstavitele nebyl překážkou, pokud bylo dědictví vázáno na odkládací podmínku a v momentu jejího splnění již dědická způsobilost existovala.

Povolání dědice mohlo být tudíž vázáno na podmínku ovšem ne ledajakou. Podmínka nemravná nebo nemožná se považovala jako nenapsaná.⁵⁴ Uloženou podmínku bylo možné splnit nejen po smrti zůstavitele, ale rovněž i za jeho života.

⁵¹ tzv. *testamentum mysticum*

⁵² *D. 35, 1, 38*.

Si ita scripsero: "Quantum codicillis Titio legavero," licet codicillis legatum explicetur, tamen ex testamento valet solaque quantitas in codicillo delata est. Nam et apud veteres legata talia fuere: "Quantum ei per epistulam scripsero": "Quantum ex illa actione detraxero, heres dato."

Překlad:

„Jestliže napíše ve své závěti „Odkazuji to a to, v takovém množství jak budu moci odkázat, Titiovi, a to mým dodatkem k závěti“, ačkoliv je dědictví pouze explicitně zmíněno tímto dodatkem, přesto je platné za podmínek stanovených v závěti a řešit se bude pouze množství zmíněné v dodatku.“

⁵³ ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt...*, s. 172.

⁵⁴ *D. 28, 5, 45*.

Si Maevia mater mea et Fulvia filia mea vivent, tum mihi Lucius Titius heres esto. Servius respondit, si testator filiam nunquam habuerit, mater autem supervixisset, tamen Titium heredem fore, quia id, quod impossibile in testamento scriptum esset, nullam vim haberet.

Překlad:

Jak nám dokazuje úryvek z *D. 35, 1, 2*.

Condicionum quaedam sunt, quae quandoque impleri possunt etiam vivo testatore, ut puta si navis ex asia venerit, nam quandoque venerit navis...“

Překlad:

Existují určité podmínky, které mohou být splněny již za života zůstavitele, např.: „Až loď dorazí z Asie,“ pro podmínku to znamená, že bude splněna, jakmile loď dorazí...

Je však nutné, aby došlo k jejímu splnění za života osoby, které byla podmínka uložena.

Podle fragmentu *D. 28, 7, 28*.

Si filius sub condicione heres erit et nepotes ex eo substituantur, cum non sufficit sub qualibet condicione filium heredem institui, sed ita demum testamentum ratum est, si condicio fuit in filii potestate...

Překlad:

„Jestliže syn je ustanoven dědicem za podmínky a vnukové jsou jeho náhradníci; není dostačující pro syna být ustanoven dědicem za jakýchkoliv možných podmínek, závěť je platná tam, kde dodržení podmínek je v kompetenci syna...“

Byla-li by tatáž osoba ustanovena za dědice jednou pod podmínkou, podruhé bez ní, považovala se za dědice bez výjimky ustanoveného.⁵⁵

Při podmínce odkládací bylo nabytí pozůstalosti (*delace*) odloženo až k okamžiku splnění podmínky. Zemřel-li tedy takto podmínkou obtížený dědic ještě dříve, než došlo k jejímu splnění, nedocházelo k *delaci*.⁵⁶ Pod touto podmínkou však mohl dědic požádat praetora k udělení držby pozůstalosti tzv. *bonorum possessio secundum tabulas*⁵⁷ již dříve. Tato držba nebyla udělena automaticky, tento dědic totiž musel poskytnout záruku těm osobám, které by jako dědicové přišly na řadu v případě nesplnění podmínky, dědicové smrti ještě před jejím splněním či následné dědické nezpůsobilosti.

Vyplývající z *D. 2, 8, 12*.

„Pokud moje matka Maevia a moje dcera Fulvia budou živy, nechť je Lucius Titius mým dědicem,“ „Servius byl názoru, že pokud testátor nemá žádnou dceru a jeho matka je stále živa, Titius bude nadále dědicem, protože když je cokoliv nesplnitelného (nemožného, nesmyslného) napsáno v závěti, nemá to žádnou účinnost.“

⁵⁵ ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt...*, s. 159.

⁵⁶ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Brno: Právník, 1932, s. 651.

⁵⁷ Udělení držby pozůstalosti mělo povahu individuálního rozhodnutí, které bylo vydáno na základě individuální žádosti toho, kdo o držbu žádal.

Např. v *D. 37, 4, 13*.

Pr. cum emancipatus bonorum possessionem contra tabulas accipit, scriptus heres ei hereditatem petenti cogendus est et praedia et servos hereditarios praestare: omne enim ius transferri aequum est, quod per causam hereditariam scriptus heres nanciscitur, ad eum, quem praetor heredis loco constituit.

Překlad:

„Když zrovnoprávněný syn obdrží pretorskou držbu majetku v opozici k podmínkám poslední vůle, ustanovený dědic bude kvůli tomu přinucen se vzdát pozemků a otroků, patřících k majetku; protože je to tak, že všechno, co ustanovený dědic obdržel z majetku, bude převedeno tomu, koho pretor označil na jeho místo.“

„Inter omnes convenit heredem sub condicione, pendente condicione possidentem hereditatem, substituto cavere debere de hereditate.“

Překlad:

„Je všeobecně uznáváno všemi právními orgány, že pokud je dědic ustanoven za podmínky, a vlastní majetek během trvání této podmínky, musí zaručit náhradnímu dědici doručení majetku.“

Takové záruce se říkalo *Muciova kauce*.^{58, 59}

Jak je zřejmé z fragmentu *D. 35, 1, 18*.

„Is, cui sub condicione non faciendi aliquid relictum est, ei scilicet cavere debet Muciana cautione, ad quem iure civili, deficiente condicione, hoc legatum eave hereditas pertinere potest.“

Překlad:

„Tam, kde je majetek někomu ponechán za podmínky, že něco neudělá (nebude dělat), musí podat záruku pomocí Mucianovy kauce tomu, komu dědictví nebo majetek bude patřit podle civilního práva, pokud nedostojí podmínce, kterou měl splnit.“

Testátor mohl ustanovit dědice i pod negativní potestativní podmínkou, což znamenalo určení dědice pod nějakým zákazem, nevykonáním něčeho a takové jednání muselo být v jeho schopnostech. Např.: „Budeš mým dědicem, pokud nevkročíš na území Afriky.“ Takto stanovená podmínka však může být jistě splněna až okamžikem smrti takto obtíženého. Právě aby i přes toto ustanovení došlo k naplnění zůstavitelovy vůle, fungoval zde nástroj v podobě kauce, kterou dotyčný sliboval, že v případě nesplnění uložené podmínky pozůstalost vydá. Tento slib měl ovšem povahu obligace, takže nebylo nutné, aby dědictví skutečně (naturálně) vydal.⁶⁰

Podmínky rozvazovací svou samotnou povahou odporovaly již zmíněné zásadě *„Semel heres semper heres“* tedy, že osoba, jež se jednou stala dědicem, je dědicem navždy. Na takové podmínky se proto nahlíželo jako na nedoložené.⁶¹ Považování takové podmínky za nedoložené znamenalo platné jmenování dědice, tedy podmínka připojena k povolání dědice jako by nebyla. Stejně se vztahovalo i na stanovení doby, časové určení.⁶²

To je patrné z *D. 28, 5, 34*.

⁵⁸ Jistotu měli právo požadovat substituti (náhradníci), spoludědicové a zákonní dědicové. ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt. Kniha čtvrtá a pátá...* s. 159.

⁵⁹ Quintus Mucius Scaevola (zemřel 88 př. n. l.?) byl významný římský právník, také římský konsul a prokonsul římské provincie Asie, učitel Cicerona. Známý pro svou 18 svazkovou knihu *De jure civile* o soukromém právu.

⁶⁰ KINCL, Jaromír..., s. 283.

⁶¹ Rozvazovací podmínka však byla přípustná v testamentu vojenském, kde však platila zcela jiná pravidla, než u ostatních závětí.

⁶² SKŘEJPEK Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 234.

Hereditas ex die vel ad diem non recte datur, sed vitio temporis sublato manet institutio.

Překlad:

„Dědictví nemůže být legálně odkázáno od určitého času nebo do určitého času, ale i přes nedostatečnost vzniklou tím, že jsme ignorovali čas, ustanovení dědice zůstává v platnosti.“

Neplatné bylo ustanovení (*institutio captatoria*)⁶³ dědice pod podmínkou, že takto ustanovený obmyslí závěti někoho třetího. Poslední pořízení, jehož hlavním účelem bylo potrestat dědice, způsobovalo taktéž neplatnost.⁶⁴ Tzn., že nebylo povoleno odkazovat pod podmínkou, abychom takto donutili jiného konat či nekonat.

Gaus II. 235.

*Si heres meus filiam suam Titio in matrimonium conlocaverit, milia Seio dato! Si filiam Titio in matrimonium non conlocaveris, milia Titio dato!*⁶⁵

Překlad:

„Provdá-li můj dědic svou dceru za Titia, ať zaplatí Seiovi deset tisíc. Neprovdáš-li dceru za Titia, zaplat' Titiovi deset tisíc!“⁶⁶

⁶³ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. Praha, 1933, s. 294.

⁶⁴ ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt...*, s. 149.

⁶⁵ KINCL, J. *Gaius...*, s. 159.

⁶⁶ tamtéž

4 Občanský zákoník (1950)

V tomto období šlo převážně o vytvoření právního stavu, který by umožnil lépe prosadit totalitní tendence komunistické vlády a zlikvidovat sto let budovaný demokratický právní řád.⁶⁷ Tak se stalo zákonem č. 141/1950 Sb., přijatým 25. října 1950, s účinností od 1. ledna 1951. Občanský zákoník, jinak též nazývaný střední kodex se dělil na šest částí,⁶⁸ právo dědické bylo obsaženo v části páté. Absentovala zde úprava rodinného práva, která byla vyčleněna z dosavadního konceptu, kdy se právo rodinné povahy vyskytovalo v občanských kodexech. Úprava rodinného práva vzala za své vznikem samostatného zákona v r. 1949. Zásady, na kterých kodex spočíval, představovaly obrat o 180 stupňů oproti předchozímu ABGB. Těmito zásadami byly: ochrana socialistického vlastnictví (společenské vlastnictví), preferování zájmů společnosti před zájmy jednotlivců, odstranění dělení na právo soukromé a veřejné a v neposlední řadě zahrnování jen majetkového práva pod práva občanské.

Úvodní ustanovení pojednávala o právních principech, především hned v § 1 SOZ byla zdůrazněna socialistická výstavba lidově demokratické republiky. Dědické právo tady nemělo být od toho, aby sloužilo jako pomocný nástroj k prodloužení individuální moci vlastníka výrobních prostředků.⁶⁹

Z části předposlední, která patřila právu dědickému, zmizelo několik institutů a ustanovení, které nevyhovovaly socialistickému smýšlení a pojetí tehdejší doby. Preferování intestátní posloupnosti (viz § 513 SOZ) bylo zřejmé ze samotného znění, které zákonnou posloupnost upravovalo na prvním místě, posloupnost testamentární následovala až po ni. Byla zrušena konstrukce ležící pozůstalosti⁷⁰ a to konstatováním, že „dědictví se nabývá smrtí zůstavitele.“ Vymizela i ústní forma závěti, dědická smlouva, vzájemná závěť mezi manžely⁷¹ a došlo i k zúžení okruhu zákonných dědiců. Závěť se stala jediným pořízením pro případ smrti tohoto označení. V neposlední řadě i vedlejší doložky (podmínky, doložení času a příkaz) dostaly změn v podobě radikálního omezení a pro budoucí aplikaci už s nimi zákonné znění jak z r. 1950 i z r. 1964 (tady už je řeč jen o podmínkách, na které zákon pamatuje), tak ani po novele z r. 1991 nepočítalo. Toto kardinální omezení připojovat obecně

⁶⁷ KINCL, J. *Gaius...*, s. 159.

⁶⁸ Úvodní ustanovení (§ 1 – § 3), obecná ustanovení (§ 4 – § 99), práva věcná (§ 100 – § 210), práva závazková (§ 211 – § 508), právo dědické (§ 509 – § 561) a ustanovení přechodná a závěrečná (§ 562 – § 570).

⁶⁹ HOLUB, Rudolf. *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, s. 17.

⁷⁰ Institut ležící pozůstalosti (*hereditas iacens*) známý z ABGB byl nadán právní subjektivitou. Jednalo se o právní režim týkající se časového rozpětí ode dne zůstavitelovy smrti (nápadu dědictví) do dne právní moci odevzdací listiny.

⁷¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 1954, sp. zn. Cz 329/54 „Zemřel-li zůstavitel za účinnosti nového občanského zákoníku, nelze při projednání dědictví přihlížet k jeho pořízení, učiněnému ve společné závěti, i když k jejímu zřízení došlo za účinnosti dřívějších předpisů.“

vedlejší doložky mělo své kořeny ve snaze v co možná největší míře omezit zůstavitele v nakládání s jeho majetkem pro případ smrti.⁷²

4.1 Podmínky

Ustanovení o podmínkách byla upravena jak obecně u právních úkonů (§ 53 – § 55 SOZ), tak speciálně v hlavě 36. u úpravy dědění podle závěti s názvem neplatná ustanovení závěti. Obecně platilo, že vznik, změnu nebo zrušení práva či povinnosti lze učinit závislým na splnění podmínky. Podmínky se dělily na odkládací a rozvazovací, shodně jako je zmíněno v druhé kapitole této práce. Úprava obsahovala následky zmaření podmínky stranou, které je její splnění i nesplnění ku prospěchu a také zmínku o podmínce nepřípustné a nemožné. Ve speciální úpravě v sekci dědictví se vedlejšími doložkami věnoval pouze § 550 SOZ obsahující několik vět. Ani tak ale nebyl v tomto ustanovení zákon skoupý na slovo oproti OZ (z r. 1964).

Odnímal-li zákon právní následky podmínkám, neznamenalo to, že by se pro ně v dědickém právu nenašlo místo. Prohlašoval-li sám zákon, že se dědictví nabyvá již smrtí zůstavitele, nešlo to brát v kontextu možných podmínek doslovně, záviselo-li nabytí dědictví na budoucí nejisté okolnosti. Koneckonců i odmítnutí či neodmítnutí dědictví bylo v podstatě takovou událostí. Obecně tedy nebyla žádná podmínka připojena k závěti vyloučena. Neplatné ovšem byly ty, kterými zůstavitel omezil povolání někoho za dědice.⁷³ Z odůvodnění uvedeného judikátu Nejvyšším soudem se dozvídáme, co se myslí tím, když je někdo povolán za dědice a toto povolání se přičí zákonu nebo obecnému zájmu. V závěti testátorka učinila dědici svou neteř a synovce, jež učinila náhradním dědicem, pro případ, že by neteř nebyla v době zůstavitelčiny smrti v československé republice, nebo kdyby z jakéhokoliv důvodu nechtěla nebo nemohla dědit. Této dědičce však hrozilo již v době sepsání závěti nebezpečí trestního stíhání z důvodu opuštění československé republiky bez povolení. Zůstavitelka ve své závěti vylučuje svou neteř právě v těch případech, kdyby byla mimo území republiky, dědit nechtěla či nemohla. Pro tyto případy ustanovila náhradního dědice, jemuž však uložila, aby neteři vydal dědický podíl, kdyby o to do 10 let od zůstavitelčiny smrti požádala. Takové omezení je v rozporu s ustanovením dědice a je proto vzhledem k ustanovení § 550 SOZ samo o sobě neplatné. Vzhledem k okolnostem, za nichž zůstavitelka o svém jmění pořídila,

⁷² BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 63.

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. prosince 1952, sp. zn. Cz 648/52 „Byla-li v závěti ustanovena dědicem osoba, jejíž povolání za dědice se přičí zákonu nebo obecnému zájmu (§ 548), je neplatné nejen povolání této osoby za dědice, ale i to ustanovení závěti, v němž se pro případ, že dědictví tato osoba nenabude, stanoví pro její dědický podíl náhradní dědic.“

je zřejmé, že ustanovení náhradního dědice má sloužit účelem jen tomu, aby zůstavitelčině neteři bylo zajištěno nabytí dědictví v pozdější době. Pokud to nebylo možné už v době zůstavitelčiny smrti z toho důvodu, že by se snad dopustila trestného činu, s nímž by mohlo být spojeno pro ni nebezpečí propadnutí majetku, a tedy později získaný majetek by už takto ohrožen nebyl. Ustanovení závěti o nabytí dědictví zůstavitelčinou neteří za takových okolností a podmínek se nepochybně přičí obecnému zájmu (§ 548 SOZ). Je proto neplatné i ustanovení náhradního dědice k polovině dědictví jí zanechaného.

Příkladem podmínky omezující dědice nemohlo být ani ustanovení, že syn nabude dědictví jen v případě neuzavření sňatku s určitou osobou, na rozdíl od ABGB, který takové ujednání akceptoval jako možné.^{74, 75} Současně zde ovšem byla možnost stanovit dědici pozůstalost pod podmínkou, že zaplatí všechny dluhy na nemovitosti váznoucí bez možnosti žádat náhradu v penězích od ostatních dědiců.⁷⁶ Další možnou podmínkou týkající se nemovitosti bylo přenechání nemovitosti jednomu dědici s tím, že tento dědic následně ostatním dědicům vyplatí jejich podíly poměrně z ceny pozemku či domu, o který půjde, případně aby dědic zděděnou nemovitost nechal zůstavitelově manželce volně k užívání. Za podmínku se nepovažovalo, zřídil-li zůstavitel v závěti věcné břemeno pro další osobu na nemovitosti váznoucí.⁷⁷

4.2 Určení času

V předmětném § 550 SOZ se o tomto čase zmiňuje věta druhá: „neplatné je i ustanovení závěti, že toho, co se zůstavuje, má dědic nabýt jen na určitou dobu, nebo později než dnem zůstavitelovy smrti,...“ Zde se ani v omezené míře (jak je tomu u podmínek) nepokračuje v zavedeném, jak stanovoval ABGB, který umožňoval například nabytí dědictví dosažením 21. roku věku. Střední občanský zákoník považoval všechna podobná omezení určením času za neplatná. Malá zmínka je tu i o svěřenském nástupnictví, které je ovšem taktéž neplatné,⁷⁸ jak vyplývá z: „...jakož i ustanovení v závěti o tom, na koho má dědictví přejít po smrti dědicově.“ Obecné náhradnictví naopak možné bylo.⁷⁹

⁷⁴ MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické*. Brno: Barvič & Novotný, 1927, s. 36.

⁷⁵ § 700 věta třetí ABGB

⁷⁶ HOLUB, Rudolf. *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, s. 176.

⁷⁷ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 118.

⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. prosince 1955, sp. zn. Cz 487/55 „Dohoda dedičov o zverenskom náhradníctve prieči sa zákonu a nemôže byť schválená.“

⁷⁹ § 539 SOZ

4.3 Příkaz

Další, již třetí možností jak podmínit nabytí majetku dědicem bylo uložení příkazu. I ten byl ovšem považován za neplatný a to z důvodu omezení osoby potenciálního dědice se zděděným majetkem svévolně nakládat. Neplatný je také zůstavitelův příkaz, aby dědic použil dědictví nebo jeho část určitým způsobem nebo aby něco vykonal. „Příkaz byl považován za smlouvu příkazní, která ale zanikla smrtí příkazce, a proto bylo nemožné takto přikázat v závěti.“⁸⁰ Nazírání na příkaz jako na mandátní smlouvu ovšem nepovažuji za odpovídající, když tehdejší ustanovení o této smlouvě (§ 434 SOZ: „smlouvou příkazní zavazuje se příkazník obstarat pro příkazce nějakou záležitost, nebo provést jinou činnost.“) použitím slova zavazuje, odnímá svobodnou vůli obou stran. Tato vůle by u tradičního pojetí příkazu připojeného k závěti, neměla chybět. Neboť to, zdali budoucí dědic uložený příkaz splní či nikoliv, případně dědictví odmítne, záleží pouze na něm. V horším případě představující jeho záporné rozhodnutí se dědicem nestane. Tak nebo tak, je to jeho volba, která nevyplývá z žádné dvoustranné smlouvy dříve uzavřené. Proto uvedené vnímání považuji za značně chybné a účelové, prospívajíc ovšem požadavku – v co největší míře nezatěžovat budoucí dědice.

Za jediný možný, tehdejší úpravou akceptovatelný příkaz byl považován ten, jímž testátor přikazoval dědici vyplatit třetí osobě peněžitou částku jako odkaz.⁸¹ Institut odkazu tedy nebyl vyřazen ze zákonného znění, avšak jeho význam byl oproti dřívější úpravě značně modifikován.⁸²

4.4 Shrnutí

Podmínka, určení času i příkaz se při připojení k závěti (až na některé podmínky uvedené) stíhaly jako neplatné. Tato neplatnost byla absolutní, a contrario k § 551 SOZ.^{83, 84} Omezení neuvádět tato vedlejší ustanovení k závěti přispělo k pevnějšímu postavení dědice,

⁸⁰ HOLUB, Rudolf. *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, s. 178.

⁸¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost...*, s. 65.

⁸² „Byla-li někomu zůstavena peněžitá částka, nebo jiná movitá věc, jako odkaz.“ Ohledně peněžité částky, platilo pravidlo, že odkazovník neodpovídal za závazky zůstavitele v případě 1) nepatrné ceny odkazu a 2) a případný souhrn odkazů nesměl činit více než čtvrtinu čisté hodnoty dědictví. Jinak platilo odkazu přiměřené ustanovení jako o dědici. Odkazovník (pokud splnil podmínku 1) a 2)) ovšem neodpovídal za zůstavitelovy dluhy, ani za náklady jeho pohřbu.“ Šlo o tzv. upomínku zůstavitele na ty, kteří se o něj např. v nemoci starali.

⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 1954, sp. zn. Cz 153/54 „Neplatnost závěti podle § 551 není neplatností absolutní, které by musil soud dbát z úřední povinnosti, a které by se mohl dovolávat každý, kdo má na tom právní zájem, např. věřitel oprávněného dědice, nýbrž jen neplatností relativní, kterou může uplatňovat jen dědic uvedený v § 551 o. z.“

⁸⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. září 1954, sp. zn. Cz 128/54 „Neplatnost závěti podle § 551 je jen neplatností relativní.“

který tak nabyl takřka (až na odpovědnost za zůstavitelovy závazky, které přecházely na dědice) neomezenou vládu nad zděděným majetkem. Tento zákon sice některé instituty (přijetí, odmítnutí dědictví, úprava dědických skupin, přechod závazků...) z dřívějších převzal a použil, (asi v domněnku že se bez nich právní řády neobejdou), ale uvedené zjednodušil a některé vůbec neaplikoval. Zákonodárce zřejmě změnou myšlenkových procesů dané doby spoléhal na rozvinutí a doplnění mezer až praxí. Tímto došlo k vytracení podrobnější a dokonalejší úpravy dědického práva, jak jsme ji znali z ABGB.

Odmítavý postoj k podmínkám a dalším ustanovením (ne)připojovaných k závěti byl téměř shodný, jako v následující úpravě z r. 1964. I přes poněkud odlišné formulace v zákonných zněních této myšlenky se po obsahové stránce vůbec nelišily.

5 Občanský zákoník (1964)

Zákon č. 40/1964 Sb., přijatý 26. února a účinný od 1. dubna 1964, prošel nespočtem novelizací⁸⁵ (dědické právo – 7 novelizací) a jako takový platil skoro 50 let. V oblasti práva dědického se pustil méně zdařilou cestou spočívající ve zjednodušení dědického práva v podstatě na minimum, o čemž svědčí i jeho strohá paragrafová úprava. Pro představu, ABGB se dědickému právu věnoval v 327 paragrafech (§ 531 – § 858 ABGB), SOZ už byl daleko chudší, ten úpravě daroval 52 paragrafů (§ 509 – § 561 SOZ). OZ v původním znění z r. 1964 obsahoval pouhých 27 paragrafů o dědickém právu, po několika novelizacích se počet navýšil na konečné číslo 44 paragrafů. I ruský občanský zákoník, který představoval inspiraci pro naše zákonodárství, v té době dosahoval skoro trojnásobku zákonných ustanovení.⁸⁶ Z uvedených čísel vyplývá totální likvidace pojetí dědického práva nově vzniklým zákonem, než jak bylo dříve (ABGB) zvykem nejen u nás, ale i u jiných tradičních demokratických států.⁸⁷

Poměry, v jakých tehdejší dědické právo vznikalo, charakterizuje pasáž z učebnice občanského práva (z r. 1965). „Přebudování kapitalistické společnosti ve společnost socialistickou, nelze vyřešit jednorázovým administrativním opatřením, jakým je zrušení dědického práva, ale jen socialistickou revolucí.“ „Nelze odstranit kapitalismus se všemi jeho rozpory, není-li revolučně odstraněn jeho hospodářský kořen, soukromé vlastnictví výrobních prostředků.“⁸⁸ V této době byla praxí zažitá a prosazována zákonná dědická posloupnost nad notně upozaděnou testamentární.⁸⁹

5.1 Podmínky – obecně

OZ ve své úpravě v § 478 jasně říká, že veškeré podmínky, které jsou připojeny k závěti, nemají právní následky. Na základě této jednoduché a stručné věty by se dalo

⁸⁵ Za všechny uvedu tzv. velkou novelu č. 509/1991 Sb., která přispěla nejen ke zmodernizování řady občanskoprávních institutů.

⁸⁶ ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad notam*. 2003, č. 5, s. 98.

⁸⁷ Francie – 382 paragrafů, Německo – 456 paragrafů, Rakousko – 293 paragrafů, Polsko – 151 paragrafů

⁸⁸ KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. et al. *Učebnice československého občanského práva*. Svazek II. Praha: Orbis, 1965, s. 478.

⁸⁹ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 30. května 1966, sp. zn. 10 Co 154/65 „Občanský zákon dává přednost dědění ze zákona, které z hlediska zájmů společnosti je nejvhodnějším způsobem přechodu majetku zemřelého občana, jelikož při této formě dědění přechází zůstavitelův majetek na osoby, které byly zůstaviteli nejbližší. Dědění ze závěti připouští však přechod zůstavitelova majetku na osoby, které zůstavitel ve své závěti určil, protože v konkrétním případě může mít zůstavitel blízký vztah i k jiným osobám, než se obecně předpokládá, anebo bližší vztah k určité osobě nebo osobám z okruhu zákonných dědiců. Dědění ze závěti umožňuje tedy zůstaviteli výběr dědiců, ve kterém je omezen zůstavitel toliko ustanovením § 490 OZ o nepominutelných dědicích.“

konstatovat, že se tato kapitola nemá čím zabývat a bude obsahovat jen vysvětlení takto znějícího ustanovení. Opak je pravdou a realita v podobě judikatury jiná. Soudy, zejména Nejvyšší soud,⁹⁰ totiž tento jediný paragraf interpretovaly značně extenzivně a pro mě naprosto neočekávaně dané ustanovení rozšiřují. Dovolují si říct dokonce i v rozporu se zákonem. Zaváděné rozšiřování nad rámec zákona staví obyčejné lidi (pro ty občanský zákoník primárně je) do nejisté pozice a nemluvě o předvídatelnosti práva, které by zde podle dikce § 478 OZ bylo zřejmě zcela jiné než to, které nám nabízí praxe soudů.

Znění § 478 OZ v jedné větě vzniklo zestručněním tří delších vět ze SOZ.⁹¹ Z dikce tohoto paragrafu vyplývají dva problémy. Jeden spíše technického rázu, kdy druhá věta tohoto ustanovení odkazuje na § 484 OZ odst. 1.⁹² Avšak toto zákonné znění prošlo v roce 1991 změnou, kdy se ze tří původních odstavců stal jeden, který ovšem nebyl shodný s tím, na který původně § 478 OZ odkazoval. Dotčenou větu, na kterou odkaz míří, bychom tedy nenašli v druhé větě odst. 1 (jak tomu bylo před novelou), ale ve skutečnosti ve větě třetí § 484 OZ, která už nebyla členěna na odstavce.

Druhým problémem je odpověď na otázku, které vedlejší doložky jsou tedy bez právních účinků. Dnešní teorie a praxe jednotně prohlašuje, že nejsou přípustné vedlejší doložky v závěti vyjma těch, které si praxe soudů nějakým pozoruhodným způsobem sama stanovila.⁹³ Zjednodušeně řečeno ty podmínky, které jsou ve prospěch budoucích dědiců, jsou možné a účinné (ustanovení náhradního dědice, příkaz k započtení na dědický podíl, příkaz k výplatě nějaké finanční částky, zřízení věcného břemena na majetku z pozůstalosti). Což je jistě zajímavý postup, protože jak mohlo být ustanovení tímto způsobem vyloženo je minimálně zarážející. Dokonce zde můžeme spatřovat prvky angloamerického systému a to v podobě precedentů, kdy u nás se v tomto případě rozhoduje podle ustálené rozhodovací praxe soudů, ač takový systém vázanosti nemáme.

Podmínka je vedlejším ustanovením právního jednání, kterým se jeho následky stávají závislými na skutečnosti, o níž jednající neví, zda nastane. Příkazem se někomu ukládá, aby něco konal nebo se něčeho zdržel. Stanovení doby (doložení času) je vedlejší ustanovení

⁹⁰ Sborník směrnic, usnesení, rozborů a zhodnocení soudní praxe pléna a prezidia Nejvyššího soudu 1965 – 1967, Praha, Nejvyšší soud ČSSR, 1974, s. 552.

⁹¹ § 550 SOZ: „Neplatná je podmínka, kterou zůstavitel omezil povolání někoho za dědice. Neplatné je i ustanovení závěti, že toho, co se zůstavuje, má dědic nabýt jen na určitou dobu nebo později než dnem zůstavitelovy smrti, jakož i ustanovení závěti o tom, na koho má dědictví přejít po smrti dědicově. Neplatný je také zůstavitelův příkaz, aby dědic použil dědictví nebo jeho části určitým způsobem nebo aby něco vykonal.“

⁹² „ustanovení § 484 odst. 1 věty druhé tím není dotčeno“ – tomuto odpovídalo znění zákona od 1. dubna 1964 do novely č. 509/1991 Sb.

⁹³ MUZIKÁŘ, Ladislav In ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Svazek I. Praha: Linde, 2008, s. 1282 – 1283.

velmi podobné podmínce, na rozdíl od ní je však jasné, kdy nastanou nebo nenastanou účinky právního jednání.⁹⁴ Tyto vedlejší doložky tedy nejsou shodné a je třeba je rozlišovat. Mluví-li zákon ve svém ustanovení jen o podmínce, nelze z toho usuzovat, že stejně bude postupovat i v případě příkazu nebo doložení času. Pokud je tedy v § 478 OZ výslovná zmínka pouze a jen o podmínce, pak v kontextu zásady, co není zakázáno, je povoleno^{95, 96} můžeme dovodit, že příkazy a doložení času, o kterých není v zákoně zmínky, jsou v závěti přípustné a způsobují právní následky. Názory, bližší vydání tohoto zákona se však lišily. Podle V. Knappa však pod pojem podmínky musíme subsumovat to ustanovení v závěti, v němž zůstavitel určil dědice i jen na určitou dobu,⁹⁷ což podle něj představovalo podmínku neplatnou.

5.2 Podmínky – praxe

Ustanovení, že jakékoli podmínky připojené k závěti nemají právní následky, je odůvodněno snahou neomezovat dědice. Neomezovat je do nabytí dědictví i co do dispozic se zděděným majetkem, aniž bylo bráněno v účelném využití dědictví. Z judikatury⁹⁸ vyplývá, že podmínkou bez právních účinků však není ustanovení náhradního dědice pro případ, že by dědic ustanovený na prvním místě dědictví z jakéhokoliv důvodu nenabyl (obecné náhradnictví), ani ustanovení závěti odpovídající § 151o odst. 1 OZ,⁹⁹ podle kterého ve spojení s výsledky řízení o dědictví může vzniknout věcné břemeno a ani ustanovení závěti, podle něhož má být na dědický podíl dědici započteno to, co za života zůstavitele od něho bezplatně obdržel.¹⁰⁰ Takové názory mají zastání v právní praxi při výše zmíněném rozšiřování dikce § 478 OZ, kdy se za výjimku z tohoto ustanovení považovalo odkázání veškerého majetku jednomu dědici s tím, že zůstavitel zároveň zřídí k této nemovitosti věcné břemeno ve prospěch jiné osoby.¹⁰¹ Ačkoli se nejedná o podmínku, teorií i praxí je považována za výjimku ze znění § 478 OZ, jako by se o podmínku jednalo.

⁹⁴ KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, et al. *Občanské právo hmotné*. Praha: Aspi, 2002, s. 136.

⁹⁵ Čl. 2 odst. 4 Ústavní zákon č. 1/1993 Ústava České Republiky.

⁹⁶ Čl. 2 odst. 3 Usnesení č. 2/1993 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

⁹⁷ KNAPP, Viktor. *Československé občanské právo. Svazek II*. Praha: Orbis, 1974, s. 599.

⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. června 2013, sp. zn. 21 Cdo 2214/2012.

⁹⁹ Podle kterého věcná břemena vznikají písemnou smlouvou, na základě závěti, ve spojení s výsledky řízení o dědictví, schválenou dohodou dědiců, rozhodnutím příslušného orgánu, nebo zákona.

¹⁰⁰ ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. BECK, 2008, s. 1303.

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. srpna 1991, sp. zn. 4 Cz 56/1991 „Zřízení věcného břemena na základě závěti nelze považovat za podmínku ve smyslu ustanovení § 478 OZ; jde o ustanovení dědice k výkonu práva odpovídající věcnému břemenu, jež má váznout na nemovitosti, kterou zdědí jiný dědic. Pokud by došlo ke střetu takto založeného dědického podílu s dědickým nárokem neopomenutelných dědiců, jež jsou chráněni ustanovením § 479 OZ., musel by se upravit rozsah věcného břemena rozhodnutím podle ustanovení § 484 OZ tak, aby jeho kapitalizovaná hodnota nezkracovala povinné díly neopomenutelných dědiců, nebo ponechat věcné

Druhým podobným případem je situace, kdy zůstavitel přikazuje jednomu z dědiců vyplatit určitý obnos, či peněžitý podíl dědici druhému. Z výše objasněného rozlišení vedlejších doložek opět nemůžeme usuzovat, že takový příkaz je podmínkou, přesto patří opět mezi výjimky z § 478 OZ. Z právní věty posledně zmíněného případu¹⁰² vyplývá, že ustanovení závěti o povinnosti dědice vyplatit peněžitě podíly jiným osobám nemá charakter podmínky, která nemá právní následky. V odůvodnění se pak dozvídáme, že v takovémto případě jde o způsob určení dědického podílu formou výplaty a že takto ustanovený dědic, je dědic jako kterýkoli jiný pouze s tím rozdílem, že jeho dědické právo je omezeno na peněžitou výplatu dědického podílu z majetku, ze kterého je odvozeno. Dále se dovozuje, aby se ze zděděné nemovitosti, která bude (podle přání) po smrti zůstavitele prodána, takto získané peníze rozdělily mezi dědice v podílech. Právní úprava tak dává najevo přednost žijícím a jejich potřebám, před zájmy nežijících, kteří by za předpokladu platných ustanovení o vedlejších doložkách, byli omezeni požadavky zůstavitele v přístupu k dědictví.

Nemají-li jakékoli podmínky připojené k závěti právní účinky, varuje se zůstavitel, aby při pořizování na uvedené dbal a nevázal nabytí dědictví na budoucí nejistou událost. Případné takové připojení způsobuje neúčinnost a takto povolaný dědic pod podmínkou dědictví nabude jako nepodmíněné (tzn. jako by podmínka vůbec nebyla vyslovena). Neúčinnost tedy nepostihuje závěť celou, jen podmíněné povolání, které stejně dědice neohrožuje. Pouhé zůstavitelovo přání, aby se s jeho majetkem po smrti určitým způsobem naložilo, bude bez právní závaznosti.¹⁰³

5.3 Podmínka versus příkaz k započtení

V § 478 OZ se zákon zmiňuje o podmínce a ve druhé větě tohoto ustanovení odkazuje na § 484 OZ větu druhou, která však hovoří o příkazu a to konkrétně o příkazu k započtení, kdy se dědici na jeho podíl započte to, co za života zůstavitele od něj bezplatně obdržel, pokud nejde o obvyklé darování. Takový příkaz, jak je výše uvedeno, nemá charakter podmínky¹⁰⁴ (o jeho účincích by tedy nemělo být pochyb) a judikatura dokládá jeho využití. Lépe by tedy, podle mého tomuto ustanovení vyhovovalo označení např. nařízení než příkaz (když nejde o příkaz v pravém slova smyslu v kontextu vedlejších ustanovení v závěti). Na splnění či nesplnění daného příkazu nezávisí osud dědice býti dědicem, jde jen o to, aby byli

břemeno v plném rozsahu, jak je obsaženo v závěti, a uložit dědici tohoto břemena, aby doplnil povinné díly neopomenutelných dědiců peněžitě.“

¹⁰² Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. února 2001, sp. zn. 24 Co 51/2001.

¹⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2013, sp. zn. 21 Cdo 3373/2011.

¹⁰⁴ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. Praha: Linde, 2007, s. 75.

dědicové spravedlivě obohaceni (což by mohlo „neobvyklé“ darování jednomu za života zůstavitele narušit). Příkaz najde tedy své uplatnění jen v případě minimálně dvou dědiců.¹⁰⁵ Podíl některého z více povolaných dědiců se má tak snížit o darování, které se mu již za života zůstavitele dostalo. Darování musí být neobvyklé např. nákup bytu, obytného domu, motorového vozidla (nepůjde o běžné darování k narozeninám, Vánocům, narození dítěte, svatbě, ukončení studia atd.). Tuto neobvyklost posuzujeme z hlediska majetkových poměrů dárce. Nejsnáze půjde o započtení hotových peněz, pokud jde o jiné věci (movité i nemovité), výše se bude stanovovat z obvyklé ceny, která byla takto „obvyklá“ v době darování (ne tedy až při projednávání dědictví v dědickém řízení).^{106, 107} Pro dosažení účelu nelze jen mechanicky odečíst cenu takto přijatého daru, musí být brán zřetel na celkovou čistou hodnotu dědictví, tedy po odpočtu případných dluhů.^{108, 109} K započtení dochází vždy, pokud jde o dědění ze zákona u všech dědiců bez rozdílu.¹¹⁰ Při dědění ze závěti bude k uvedenému docházet pouze v případě, že svou vůlí určí zůstavitel, aby k takovému započtení po jeho smrti došlo.¹¹¹ Uvedené směřuje k zachování rovnosti mezi spoludědici. Jako na jediné se dbá na nepominutelné dědice, kteří nesmí být příkazem k započtení připraveni o to, co jim ze zákona připadnout musí (ochrana nepominutelných dědiců). „Jestliže dědic od zůstavitele obdržel bezplatně nemovitosti, avšak tyto nemovitosti ve stejném rozsahu převedl bezplatně zpět na zůstavitele ještě za jeho života, nejsou dány podmínky pro započtení na dědický podíl tohoto dědice dle § 484 OZ.“¹¹²

I obecné náhradnictví (vulgární substitute) se v praxi objevuje jako možné (viz výše), aniž by bylo stíženo neplatností. Jde o případ povolání náhradního dědice pro případ, že by uvedený „první“ dědic z nějakého důvodu dědictví nenabyl. Za tohoto stavu se ustanovením

¹⁰⁵ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, s. 87.

¹⁰⁶ Usnesení Městského soudu v Brně ze dne 3. září 1998, sp. zn. 24 Co 201/98: „Při započtení na dědický podíl se započítává dar v té ceně, kterou měl v době darování a nikoli v té ceně, kterou by měl či mohl mít v době úmrtí zůstavitele“.

¹⁰⁷ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. května 1995, sp. zn. 18 Co 411/94: „Při započtení je třeba zásadně vycházet z ceny darované věci v době, kdy byl dar poskytnut.“

¹⁰⁸ Příklad: k dědění ze závěti jsou povoláni rovným dílem pozůstalá manželka, syn zůstavitele a dcera zůstavitele s tím, že synovi má být započteno darování ve výši 50 000 Kč a dceři 40 000 Kč. Oba potomci jsou zletilí. Čistá hodnota dědictví činí 480 000 Kč. K této část tedy přičteme darování syna i dcery a po součtu jsme na hodnotě 570 000 Kč. Má-li z nich být každý obohacen stejně, měl by dostat 1/3 tj. 190 000 Kč. Vzhledem k tomu, že u manželky k zápočtu nedochází, připadne jí celých 190 000 Kč. Synovi se z 190 000 Kč odečte jeho dar tj. 50 000 Kč a zůstane mu tedy 140 000 Kč. Dceři se z částky 190 000 Kč odečte její dar v podobě 40 000 Kč, takže jí po odečtení náleží 150 000 Kč. Součet takto vzniklých částek (190 000+150 000+140 000) dá ve výsledku čistou hodnotu dědictví tj. 480 000 Kč.

Blíže v MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. Praha: Linde, 2007, s. 80.

¹⁰⁹ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. května 1995, sp. zn. 18 Co 411/94.

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002.

¹¹¹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, s. 87.

¹¹² Usnesení Krajského soudu v Brně z 22. května 1995, sp. zn. 18 Co 411/94.

v závěti dědice náhradníka (i náhradníka tomuto náhradníkovi) na místo prvního obmyšleného meze nekladou. Stejný osud ovšem nesdílí substitute fideikomisární – svěrenské náhradnictví.

Tento institut měl oporu v našem právním řádu od roku 1811 až do konce r. 1950. Negativní postoj k tomu byl již nastolen v SOZ, který ve svém § 550 mimo jiné zmiňuje: „neplatné je i ustanovení závěti že toho, co se zůstavuje, má dědic nabýt jen na určitou dobu nebo později než dnem zůstavitelovy smrti, jakož i ustanovení závěti o tom, na koho má dědictví přejít po smrti dědicově.“ Poslední část této věty právě odráží náhradnictví svěrenecké, které v podstatě znamená umožnění zůstaviteli majetek tvořící pozůstalost zanechat dědici s tím, že v případě nějaké pozdější události má zděděný majetek připadnout dalšímu dědici. Oba takto povolání měli postavení právoplatných dědiců, ale ne spoludědiců (přicházeli na řadu postupně, ne společně). Dědici prvně povolanému svědčí vlastnické právo, ale se zřetelem k právu pozdějšího „čekatele“, je v nakládání s tímto určitým způsobem omezen. Jeho vlastnické právo spočívá v právu požívacím, právo užívací bylo omezeno na zákaz zcizování a na jiné zacházení podmíněné souhlasem následného dědice. Takto objasněné svěrenské nástupnictví je blíže vysvětleno v kapitole další. Jeho institut, ale i jiné zmíněné, které představují návrat do českého právního řádu rekonstrukcí a jsou blíže vysvětleny novou právní úpravou, účinné od 1. ledna 2014.

5.4 Shrnutí

OZ byl dosti skoupý na ujednání, která by narušovala ideální přechod majetku po ose zůstavitel – dědic, natož aby dědice následně omezovala v jeho vlastnickém právu.¹¹³ § 478 OZ hovoří sice o podmínce, zákon však odpírá právní účinky i jiným dispozicím s majetkem (dle judikatury jde o omezení, příkazy a zákazy, které mají omezit dědice ve volné dispozici s jeho majetkem).¹¹⁴ Rozhodnul-li se testátor pro dědění ze závěti, měl by si být vědom toho, že krom povolání někoho za dědice (u více dědiců i s určením velikosti jejich podílů) mu zákon v podstatě nedával žádný prostor k tomu, aby nabytí dědictví učinil závislým na splnění určitého předpokladu, popřípadě aby zachování nabytého majetku z dědictví mohlo být časově omezeno. Pokud však i přes tuto nemožnost vedlejších připojení zůstavitel povolal dědice pod podmínkou či nakládání s majetkem opatřil příkazem, hledělo se na toto ustanovení jako na absolutně neplatné a dědic nabyl předmětný majetek bez ohledu na ono omezení. Tato překážka byla odůvodňována tím, aby prostřednictvím uvedené majetkové

¹¹³ KUNC, Bohumil, LYČKA, Martin. Právní úprava závětí dle nového občanského zákoníku: Posun směrem ke common law a jeho účelovosti. *Právní rozhledy*. 2013, č. 19. s. 674.

¹¹⁴ Sborník směrnic, usnesení, rozborů a zhodnocení soudní praxe pléna a prezidia Nejvyššího soudu 1965 – 1967, Praha: Nejvyšší soud ČSSR, 1974, s. 552.

dispozice nebyly ovlivňovány osobní poměry budoucích dědiců (např. aby byl v manželském stavu, či měl nadále trvalý pobyt na území ČR).¹¹⁵ A contrario k ustanovení o darování, které umožňuje dárci požadovat navrácení daru z důvodů chování hrubě porušujících mravů vůči osobě dárce, či jeho rodiny, žádný takový mantinel neexistoval pro dědické právo. Otázka – proč to jednou lze a podruhé ne? – asi není na místě. Jen mi tato drobná paralela stála za zmínku k zamyšlení.

Pod tradičně pojímaným vnímáním příkazu z historie s vynecháním těch, co by skutečně větší měrou zasahovaly do dispozic s majetkem (např. pečovat o zůstavitelův hrob, zřídit k němu náhrobek, udržovat kapličku, či jiné památné místo), které tento zákon do svých ustanovení již nepřevzal, vidím asi úplně nejmenší míru omezení dědice. Myslím tím v porovnání s nějakým podstatnějším plněním podmínky testátora či přenechání majetku jen na omezenou dobu. Proto mě zarazí, že ani tento institut si nezanechal své místo v období let 1951 až dodnes. Vždyť péče o něčí posmrtnou památku (o to víc rodinnou) je v průměrných vztazích spíš zvykem či obvyklým chodem věcí, které by se snad ani nemusely a neměly přikazovat. Měly by vycházet z přirozené lidskosti, nepotřebující zákonné ustanovení. „Princip piety, hledící do minulosti tak musel ustoupit principům hledících do budoucnosti.“¹¹⁶

Praxe soudů ve svých rozhodnutích nebyvalým způsobem rozšiřovala (aniž by proto měla oporu v zákoně) jediné zákonné ustanovení týkající se podmínek. Tímto jsme se judikaturou (zřejmě neúmyslně) přiblížili angloamerickému způsobu rozhodování ve formě precedentů, které jsou v tomto systému právně závazné. Šlo o rozšiřování nad rámec směrem k institutům, které se z našeho právního řádu vytratily v r. 1950 (do té doby měly oporu v zákoně) a jak bude z dalšího obsahu zřejmé, tak se opět navrátily, dnes už v zákonné formě.

¹¹⁵ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. Praha: Linde, 2007, s. 70.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 82.

6 Nový občanský zákoník (2014)

V rámci rekodifikace soukromého práva novým občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb., účinným od 1. ledna 2014, který způsobil převratnou změnu v pojetí dosavadního smýšlení o soukromém právu, jak jej nastolil totalitní režim v dřívějších kodifikacích, se tak i pro oblast práva dědického stala nosným mezníkem v historii českého právního řádu. Úprava účinná do 31. prosince 2013 byla téměř ve všech směrech nevyhovující (např. po stránce obsahové vyplývající ze strohé zákonné úpravy), za což mohla pochopitelně doba socialismu, ve které OZ vznikal. Byla jen otázka času, kdy se tato úprava stane ve 21. století nevyhovujícím břemenem vyžadující komplexní změnu. Nejen s ohledem na samotnou potřebu vyplývající z vlastních demokratických principů státu, ale i dle vzorů zahraničních, které jsou při takto významných novelizacích brány na zřetel (ať už jako inspirační zdroj při zavádění zcela nových institutů, které dosud náš právní řád neznal nebo jako osvědčené pravidlo při návratu k již dřívějším fungujícím metodám) došlo k jeho vydání.

Občanský zákoník z 60. let ve své části o dědickém právu vycházel z představ, že zůstavitelova vůle o pořizování závěti není tak podstatná, takže není třeba hledět na jeho přání (protože mrtvý člověk nemá vůli) a je tedy třeba hledět k zájmům živých. Jako takové bylo tedy dědické právo ve všech ohledech bráno – právo dědice na majetek po zůstaviteli. Svobodná vůle toho, kdo chtěl pořádit o svém majetku, byla upozadována a možnosti volně pořizovat pro případ smrti byly okleštěné. Do konce r. 2013 platilo, pokud byla pořizena závěť a dědicové se po smrti zůstavitele dohodli na jiném rozdělení majetku, tak vždy měla tato dohoda přednost před závětí. Nová úprava už toto neumožňuje. Dědicové budou muset vůli zůstavitele respektovat, ledaže by ten v závěti výslovně uvedl, že se dědicové mohou dohodnout o rozdělení majetku jinak.¹¹⁷

Nový občanský zákoník přispěl k opačnému nazírání. Na prvním místě je to právě svobodná volba zůstavitele pořizovat podle libosti, s tím související menší možnost zásahu do tohoto práva a především zavedení nových institutů, které tuto svobodu vůle nemálo podporují.¹¹⁸ Jak už z výše uvedeného vyplynulo, oblast práva dědického byla jednou z nejzanedbatelnějších částí OZ. O tom nás může přesvědčit i fakt, že se této problematice věnovalo pouhých 44 paragrafů, což je při tak významném právu každého určovat, co bude s jeho majetkem po smrti, velmi málo. Tento nedostatek byl rekodifikací napraven. Současné

¹¹⁷ *Závěť už lze pořádit podle nového zákoníku* [online]. www.obcanskyzakonik.justice.cz, 2. července 2012 [cit. 14. června 2014]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/zavet-uz-lze-poridit-podle-noveho-zakoniku/>>

¹¹⁸ srov. § 1494 odst. 2 NOZ

znění čítá na 250 paragrafů, které tvoří obsahově ucelený a podrobně upravený celek v části třetí, hlavě III. NOZ. Jak už bylo řečeno, nový zákon přinesl nespočet nových institutů. Více než o nových formulacích bychom měli hovořit o tradičních institutech, neboť nově vzniklá úprava vrací pojmy a nástroje, které už náš právní řád v historii znal a užíval, případně je neznal v zákonné podobě, ale byly formulovány judikaturou (existence institutů, které neznala dřívější zákonná úprava, ale praxe s nimi počítala a používala je, např. náhradní dědic či příkaz). Tato tradice vzešla z recepce práva římského, jež bylo vzorem pro právní úpravy nejednoho státu v průběhu dějin. Nejvýznamnější kodexy soukromého práva jako Code Civil,¹¹⁹ ABGB a BGB¹²⁰ čerpaly právě z více než dva tisíce let staré římské úpravy. Římské instituty a ustanovení byly v průběhu času aplikovány skrze tyto kodifikace, tudíž ani našemu právnímu řádu nejsou cizí a přes delší pauzu od SOZ a OZ (některé úplně vymizely), se po více než šedesáti letech opět vrací, byť v modifikované podobě, ale jako osvědčené a nutné.

6.1 Vedlejší doložky

Vedlejší doložky, jak s nimi NOZ počítá a pojmenovává je, se z českého právního řádu vytratily v r. 1950. V tehdejší době socialistického smýšlení byl zastáván názor, že zůstavitel nesmí podmínkami ani příkazy připojenými k závěti omezovat budoucího dědice v nakládání s majetkem.¹²¹ Tato myšlenka ovšem není správná, neboť proč by nemohl zůstavitel pořizovat pro případ smrti o svém majetku podle libosti, zatěžovat je podmínkami a příkazy, vždyť po celý svůj život majetek budoval, s majetkem svobodně nakládal, převáděl na jiného, užíval nebo prostě neužíval. Argument, že jen proto, že je mrtvý – je dosti chabý. Nová úprava už má zcela opačný postoj. Právě přání a tužby toho, kdo zanechává po sobě majetek, je tím nejdůležitějším podle čeho se při řešení dědictví musí postupovat.

S touto novou možností připojit k závěti vedlejší doložky (jejich výčet, viz dále), souvisí otázka okamžiku nabytí dědictví. Doposud platilo pravidlo, které říkalo, že dědictví se nabývá smrtí zůstavitele.¹²² Neřeší se otázka vzniku práva na pozůstalost, nýbrž doba nabytí majetku – tedy smrtí. Nově je konstatováno, že dědické právo vzniká smrtí zůstavitele. Dřívější teze nemohla obstát právě pro nově vzniklou možnost v podobě vedlejších ustanovení, které připouští možnost nabytí dědictví až po uplynutí nějaké doby od smrti zůstavitele, případně splnění podmínky, popřípadě toto nabytí umožní jen na určitý čas.¹²³ To

¹¹⁹ Francouzský občanský zákoník, přijatý r. 1804.

¹²⁰ Občanský zákoník německý, účinný od r. 1900.

¹²¹ HOLUB, Rudolf a kol. *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, s. 157.

¹²² § 460 OZ

¹²³ KLEIN, Šimon. Okamžik přechodu vlastnické práva k pozůstalosti v NOZ. *Ad notam*, 2013, č. 3, s. 6.

znamená, že dědické právo sice vznikne smrtí zůstavitele, ale tento vznik není totožný s dobou nabytí takového majetku. Takové nabytí není zákonem výslovně upraveno, neboť v praxi bude záležet na mnoha okolnostech (i nejistých, zda vůbec a kdy nastanou), než dojde ke skutečnému převodu vlastnického práva na dědice. Konstrukci okamžiku nabytí vlastnictví stanoví až podle konkrétního případu soudní komisař ve svém rozhodnutí.

Nový občanský zákoník veden standartními úpravami v Evropě znovu připouští možnost připojení vedlejší doložky k závěti. To je rozdíl oproti dřívějšímu občanskému zákoníku. Ten ve své úpravě v § 478 OZ jasně říká, že veškeré podmínky, které jsou připojeny k závěti, jsou bez právních účinků. Pokud jde o naplnění vedlejších doložek, nabízí se otázka, kdo je může vymáhat. Obecně platí, že splnění vedlejší doložky může vymáhat ten, komu je její splnění ku prospěchu. Případně může dohlížet nad splněním vedlejší doložky vykonavatel závěti nebo jiná osoba, kterou pro tento účel zůstavitel vybral. Teoreticky i prakticky se nemůže stát, že nebude nikdo, kdo by dohlížel nad splněním podmínky. Vždy je tady někdo, kdo má zájem na tom, aby bylo splněno či prokázáno nesplnění podmínky (možno i stát).

Podle Václava Bednáře a shodně s důvodovou zprávou mezi vedlejší doložky řadíme podmínku, doložení času, příkaz, zřízení náhradního dědice, svěreneckého nástupce, povolání vykonavatele závěti,¹²⁴ nebo správce pozůstalosti, i když výslovně se § 1551 NOZ zmiňuje jen o prvních třech. V daném pododdíle zákon uvádí úpravu týkající se vykonavatele závěti a správce pozůstalosti, ačkoli nejsou v předmětném výčtu vedle podmínek, doložení času a příkazu výslovně vyjmenováni. Nesoulad bude mít patrně příčinu v návrhu zákona z r. 1937 (NOZ se jím inspiroval a některé pasáže převzal) a který tyto instituty upravoval v jiné části.¹²⁵ Zmíněný výčet doplňují a k jasnějšímu pochopení přispívají posledně jmenované instituty.

Pro všechny vedlejší doložky platí pravidlo, že zůstavitel si může stanovit jakoukoli. Nebude se ovšem přihlížet k vedleším doložkám směřujícím buď ke zřejmému obtěžování dědice nebo odporujícím veřejnému pořádku, nesrozumitelným, anebo zakazujícím či příkazujícím uzavření manželství nebo setrvání v něm.¹²⁶ Jednotlivé druhy si teď přiblížíme na příkladech podmínek, jak si je dokážu vyložit a představit na reálných situacích v běžném životě.

¹²⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 640.

¹²⁵ § 511 vládního návrhu zákona z r. 1937, kterým se vydává občanský zákoník

¹²⁶ srov. § 1551 odst. 1, § 1552 NOZ

Co se týče vedlejších ustanovení, ke kterým se nepřihlíží, tak zřejmě není problém s výkladem u těch, které odporují veřejnému pořádku. Např. „Odkážu ti veškerý majetek za podmínky, že se staneš nájemním vrahem.“ U nesrozumitelné podmínky nejspíš rovněž nebude problém s výkladem. Nebude-li možné zjistit, co zůstavitel chtěl a jakou podmínku uložil, pak bude nesrozumitelná a nebude se k ní přihlížet. Dále doložka, která zakazuje (stejně jako v ABGB) nebo přikazuje uzavření manželství či setrvání v něm, pak si troufám říct, že ani tahle podmínka nebude v praxi působit nesrovnalosti. Nelze někomu říct, „odkazuji ti tyto věci, pokud si vezmeš tady sousedku, nebo že se nerozvedeš.“ Takové vedlejší připojení není možné. Vše co bude řečeno o manželství, platí i o registrovaném partnerství.¹²⁷

V souladu s prvorepublikovou judikaturou bude možné ustanovit někomu právo na dobu, než dojde k uzavření manželství. Např.: „Mařenko, bude ti vyplacena renta ve výši 2 000 Kč měsíčně do doby, než uzavřeš manželství.“ Obrat zde můžeme vidět od Obecného zákoníku občanského, který znal zákaz o uzavření manželství. Ten však stanovoval, že výminka může být platně uložena v případech, kdy se dědici ukládá nemožnost uzavření manželství s určitou osobou.¹²⁸ Český normotvůrce toto rozšířil a dnes se obecně nepřihlíží k podmínkám, které zakazují nebo přikazují uzavřít manželství s kýmkoliv (tedy ne jen ve smyslu s danou konkrétní osobou). Nemohu říci, „milý synu odkazuji ti veškerý majetek za podmínky, že se oženíš.“ K takové podmínce by se nepřihlíželo, byť můžu mít zájem na tom, aby se můj syn oženil.

Největší problém co se týče výkladu, bude podle mého spatřován v té vedlejší doložce, která směřuje k zřejmému obtěžování dědice. Co je vůbec zřejmé obtěžování a jak se bude v praxi posuzovat? Na tomto místě bude evidentně nejvíce záležet na soudní interpretaci. Pravděpodobně ono zřejmé obtěžování se nebude vykládat čistě subjektivně z pohledu konkrétního dědice, protože pak by jakákoli podmínka, kterou by zůstavitel uložil, vedla subjektivně ke zřejmému obtěžování. Nikomu by se nechtělo plnit podmíněné a každý by se cítil být obtěžován. Uvedené tak bude třeba hodnotit nejen ve vztahu k tomu konkrétnímu dotčenému dědici, ale v širších rodinných či společenských souvislostech. Tak třeba. „Milý synu, zdědíš vše, pod podmínkou, že vystuduješ vysokou školu.“ Je to zřejmé obtěžování dědice? Pokud by již jednu vystudovanou školu měl, tak by se snad dalo obecně říct, že tato

¹²⁷ § 3020 NOZ

¹²⁸ § 700 ABGB

podmínka neobtěžuje.¹²⁹ Sepsal-li by zůstavitel takto obecnou podmínku a v okamžiku, kdy zemře, má syna ve věku 60 let a ten má podmínku plnit? Třebaže je to postarší uznávaný profesor s několika tituly? V tomto případě se bude zjevně jednat o obtěžující plnění. V opačném případě, kdyby šlo o „obyčejného“ 60 letého pána bez dosud vystudované vysoké školy, tak by nejspíš musel splnit tuto podmínku, protože zůstavitelovým přáním bylo právě dosažení vysokoškolské vzdělání. S podobným řešením by se posuzoval i případ 35 letého potenciálního dědice, který má vystudované čtyři vysoké školy v různých oborech. Dostane podmínku, že musí vystudovat ještě právnickou fakultu, poněvadž zůstavitel byl právník, stejně jako jeho otec a děd. Zůstavitel žádá, aby právnická profese pokračovala v rodinné linii.

Příklad, kdy zůstavitel sepíše: „Všechno je tvoje za podmínky, že vylezeš na osmitisícovou horu.“ Jak naložit s takovou podmínkou? Úplně jednoznačné řešení se nenabízí. V případě, že zůstavitel věděl, že syn má vážnou zdravotní poruchu srdce a přesto takové přání vyslovil, pak by se mohla považovat za šikanózní a odporující veřejnému pořádku, takže bude v konečném důsledku bez právních účinků. Pokud by byl syn zdravý, bude záležet na situaci, zda syn s otcem společně zdolávali sedmitisícové vrcholy, což bylo jejich koníčkem a jejich snem bylo zdolání právě osmitisícovky. Dostal-li by syn tuto podmínku, pak je to v pořádku, v kontextu rodiny, způsobu života. Pokud by stejnou podmínku dal zůstavitel synovi, který nikdy nebyl veden k aktivnímu sportování (i samotný zůstavitel celý život strávil neaktivním životem), pak by podle mého názoru tato podmínka vedla ke zřejmému obtěžování, protože neměla žádné racionální odůvodnění a byla by projevem svévole zůstavitele. To znamená, co je akceptovatelné v jedné rodině, neznamená, že bude akceptovatelné v jakékoli jiné. Bude se muset přihlížet k daným rodinným poměrům, k zůstavitelovým nárokům na své potomky, k samotnému zůstavitelovu způsobu života. Toto posuzování bude na bedrech soudů vypořádávajících dědictví.

Výše jsem popsala přístup k vedlejším doložkám obecně, jak je označuje zákon v § 1551 a § 1552 NOZ. Jak už jsem poznamenala dříve, za vedlejší doložky se považují i jiné instituty než jen ustanovení o podmínkách, doložení času a příkazu. Ve své práci zaměřím nejvíce na podmínky samotné, dále pak na příkaz a doložení času, protože tyto zákon zahrnuje pod zastřešující pojem vedlejších doložek výslovně a spolu s podmínkami patří mezi vedlejší ustanovení závěti. Nakonec se zmíním i o obecném náhradnictví a svěřeneckém nástupnictví, které se zadaným tématem úzce souvisí a vztahuje se na ně společný režim.

¹²⁹ *Dědické právo po rekonstrukci soukromého práva* [online]. www.epravo.cz, 6. června 2013 [cit. 14. června 2014]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/dedicke-pravo-po-rekodifikaci-soukromeho-prava-91499.html>>

6.1.1 Podmínky

Podmínka váže nabytí dědictví nebo jeho části na splnění nějaké skutečnosti předvídané zůstavitelem, který tak učiní dědění konkrétní osoby závislé na nejisté budoucí události.¹³⁰ Jedná se o událost, o níž v době sepsání závěti není jisté, zda v budoucnu nastane či nenastane.¹³¹ Tímto se odlišuje od doložení času, u kterého vždy s jistotou víme, kdy nastane, jakož i to, že nastane. Obecně se má vycházet z úpravy právního jednání § 548 a násl. NOZ, avšak pro účely dědického práva je třeba vnímat specifičnost úpravy. Zákon v § 548 NOZ rozlišuje podmínky (stejným způsobem tak činí i anglická úprava)¹³² na odkládací a rozvazovací, což je v případě oné rozvazovací posun oproti právu římském, ve kterém představovala tato podmínka v testamentu vzácnou výjimku (viz kapitola 3).

Pokud je dědění vázáno na rozvazovací podmínku, pak se sice dotyčný člověk stane dědicem od začátku, avšak splní-li se příslušná podmínka, dědické právo pozbyde (to případně někomu jinému). V závěti může být například určeno, že dotyčný dědic nabývá dědictví jen do doby, než se zůstavitelův syn ožení (v době sepsání závěti není jisté, zda syn vůbec do manželství vstoupí, popřípadě kdy do něj vstoupí) anebo dokud se nenarodí zůstavitelův vnuk apod. Jindy může zůstavitel kupříkladu nařídit, že daný dědic ztratí dědictví, pokud by byl pravomocně odsouzen za trestný čin. Ve všech těchto případech platí, že splní-li se v závěti uvedená podmínka, přestává být dotyčný dědicem.

V případě vázanosti dědictví na odkládací podmínku je tomu přesně naopak. Člověk, jehož dědické právo je takto podmíněno, se stane dědicem teprve tehdy, až vyžadující podmínka dosáhne svého naplnění. Pokud se podmínka nesplní nikdy (aniž by šlo o podmínku nemožnou), pak dědit nebude nikdy. Tak např. zůstavitel může určit, že se daný člověk dědicem stane až tehdy, když dovrší určitý věk, úspěšně dokončí studium na VŠ, zaplatí veškeré své dluhy, které v době zůstavitelovy smrti má nebo bude řádně plnit vyživovací povinnost na své dítě, dokud nebude schopno se samo živit

V samotné úpravě dědického práva se najdou ustanovení, týkající se podmínek, která jsou odlišná od obecné úpravy v části první. Jednou ze specialit je, že podmínka, která připouští opakované plnění, musí být splněna po smrti zůstavitele, není-li jeho vůle opačná. Pokud by dědic podmínku splnil už za života, tak se k ní nebude přihlížet a bude ji muset plnit ještě jednou po zůstavitelově smrti, neřekne-li něco jiného. Podle § 701 ABGB se

¹³⁰ BRABEC, Stanislav. Podmínky v právních úkonech. *Právní rádce*, 2007, roč. 15, č. 3, s. 12.

¹³¹ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 3. Praha: V. Linhart, 1936, s. 281 – 287.

¹³² KUNC, Bohumil, LYČKA, Martin. Právní úprava závětí dle nového občanského zákoníku: Posun směrem ke common law a jeho účelovosti. *Právní rozhledy*, 2013, č. 19, s. 674.

nevyžadovala absolutní nemožnost takové jednání opakovat, nýbrž nemožnost relativní s ohledem na konkrétní možnosti dědice.¹³³ Pravděpodobně se i v budoucí praxi bude postupovat podobným způsobem. Příklad k opakování podmínky: Veškerý majetek je tvůj za podmínky, že přispěješ 100 000 Kč na charitu. Byť by přispěl už za svého života milion Kč, tak i po jeho smrti by musel těch dalších 100 000 Kč přispět, aby danou podmínku splnil, pokud je to možné. Samozřejmě v případě, kdy podmínka nepřipouští opakovaný výkon, se na ni hledí jako na nepřipojenou,¹³⁴ pak je možné k přihlídnutí k jejímu splnění již za života zůstavitele.

Obecně platí, že k nemožné rozvazovací podmínce se nepřihlíží. Jestliže někomu zanechám majetek s rozvazovací nemožnou podmínkou, pak se k ní nepřihlíží a má se za to, že byl majetek zanechán bez podmínky. „Milý synu, majetek je tvůj do doby, než tvoje sestra přinese svoji matce modré z nebe.“ Pokud nebyla myšlena bonboniéra se stejným názvem, pak je tato rozvazovací podmínka nemožná a ten syn se stane dědicem bez podmínky (jako by byl povolán bez ní). Nemožná odkládací podmínka je neplatná. V tomto případě není neplatná pouze ta podmínka, ale neplatné je celé povolání za dědice. Stejný příklad: „Milý synu, budeš dědicem veškerého majetku za podmínky, že své matce přineseš modré z nebe.“ Pokud to opět není bonboniéra, pak je zjevné, že to syn nemůže nikdy splnit a ustanovení o podmínce je neplatné a s ním i celé povolání za dědice (zde to bylo myšleno tak, že zůstavitel věděl, co uložil a také věděl, že to nebude v silách dědice splnit a tedy ani vlastně nezamýšlel, aby se syn stal dědicem).

Nemožnost se i podle starší judikatury a literatury zásadně vykládala k okamžiku smrti zůstavitele. Pokud se něco stalo nemožným až následně, tak už se to neposuzovalo jako nemožná podmínka, ale jako nemožné plnění té podmínky. To mělo zásadní vliv, protože stala-li se nemožnost až následně po smrti zůstavitele, nejednalo se o nemožnou podmínku, ale pouze to plnění se stalo nemožným. Pokud bychom hledali ustanovení o zmaření/splnění podmínky, musíme se vrátit zpět do obecné úpravy. V § 549 NOZ je uvedeno, že se nepřihlíží ke splnění podmínky osobou, jež způsobila splnění záměrně, i přesto, že k tomu není oprávněná jen proto, že je to k jejímu prospěchu. Naopak dojde-li za stejné situace ke zmaření splnění podmínky osobou oprávněnou, považuje se podmínka za splněnou.

¹³³ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář...*, s. 292.

¹³⁴ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost...*, s. 133.

6.1.2 Doložení času

Doložení času je cíleně upraveno až za podmínkami, ty jsou brány za vedlejší doložky hlavní. U zbyvajících vedlejších ustanovení je upraven vzájemný vztah s prvními – podmínkami. Rozdíl mezi doložením času a podmínkou spočívá stejně jako v římském právu v tom, že doložení času se váže vždy k události, která v budoucnu musí nastat, kdežto podmínka se váže k události, která je nejistá. Doložením času zůstavitel určuje, že má dědic nabýt dědictví jen po určitou dobu, popřípadě že k jeho nabytí má dojít až po určité době¹³⁵ (později než v den zůstavitelovy smrti). Je-li právo omezeno doložením času tak, že není jisté, zda čas nastane (např. není jisté, dožije-li se určitého věku, dosáhne-li zletilosti, dokončí-li úspěšně studium, uzavře-li sňatek), nehledí se na takové klauzule jako na doložení času, ale jako na ustanovení o podmínce.¹³⁶ Např.: „Milý synu, odkazuji ti veškerý svůj majetek, jestliže se dožiješ 30. roku věku.“ Takové ustanovení je potom podmínkou, nikoliv doložením času. Pokud bych ale řekla, že veškerý můj majetek nabyde můj syn ke dni dovršení svých 30. narozenin, pak je toto doložením času. V tuto chvíli je irelevantní, jestli se dožije toho věku, nebo nedožije. Pokud už není naživu, tak na jeho místo nastoupí jeho právní nástupci. Bude tedy vždy záležet na formulaci.

Bude-li čas stanoven tak, že ani nastat nikdy nemůže, bude to posuzováno podle ustanovení § 1563 NOZ o nemožných podmínkách.¹³⁷ Avšak je-li nepochybné, že se zůstavitel jen zmýlil ve formulaci napsaného (např. 31. dubna namísto 30. dubna), bude vhodné zůstavitelovo nařízení ponechat v platnosti podle jeho vůle.¹³⁸

Zůstavitel může stanovit počáteční dobu anebo naopak konečnou dobu. O počáteční době mluvíme tehdy, když zůstavitel určí, že dědic nabude pozůstalost později než v den zůstavitelovy smrti (například po uplynutí pěti let od jeho smrti). Naproti tomu o konečnou dobu se jedná v případě, kdy dědici sice připadne pozůstalost již v den smrti zůstavitele, avšak dědictví nabývá jen na určitou dobu (například na časový úsek dvaceti let od smrti zůstavitele) a po uplynutí této doby dědicem být přestane. Byla-li doložena počáteční doba, napadne dědictví po zůstavitelově smrti těm, kdo byli povoláni k dědictví až do stanovené doby (neučiní-li zůstavitel takové opatření, pak připadne dědictví dědicům ze zákona). Jakmile však určený čas nastane, připadne dědictví tomu, kdo byl od počáteční doby za dědice povolán. V závěti určím, že pan XY má dědictví nabýt až po uplynutí deseti let od mé

¹³⁵ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost...*, s. 133.

¹³⁶ § 1566 NOZ

¹³⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 643.

¹³⁸ § 1566 věta druhá NOZ

smrti. Zpočátku tedy dědicem není, nýbrž dědictví připadne někomu jinému. Během těchto deseti let bude dědictví náležet buď tomu, koho na tuto dobu výslovně určím v závěti anebo pokud v tomto směru neučiním nic, náleží majetek mým zákonným dědicům. Jakmile však oněch deset let od mé smrti uplyne, nastoupí pan XY na místo těchto dědiců.

Na druhé straně, byla-li doložena doba konečná, napadne při zůstavitelově smrti dědictví tomu, kdo byl povolán až do konečné doby. Jakmile tato doba nastane, dědictví bude náležet tomu, kdo byl za dědice povolán od této konečné doby. Nebude-li takto někdo určen, přichází opět v úvahu dědici podle zákonné posloupnosti. Závěť říká, že paní Nová dědictví nabývá jen na dobu patnácti let od mé smrti. V takovém případě se tato paní stane dědičkou již dnem mé smrti, ale jen na omezenou dobu. Jakmile dotyčných 15 let uplyne, dědictví připadne někomu jinému, a sice opět buď tomu, koho povolám v závěti za dědice od této počáteční doby anebo mlčím-li o tomto, pak jeho zákonným dědicům.

Z uvedeného vyplývá výskyt více osob, které získají nárok k majetku. Zůstavitel tak může určit, že pozůstalost postupně připadne několika osobám po sobě.¹³⁹ K tomu může dojít nejen doložením času, ale i v případě stanovení odkladací nebo rozvazovací podmínky (zvláštní ustanovení zákona). Ve všech těchto případech získá dědictví nejprve jedna osoba (přední dědic) a po naplnění časové doložky nebo splnění podmínky osoba druhá (následný dědic). Následný dědic je pak chráněn podobně jako svěřenský nástupce¹⁴⁰ (viz dále), aby se mu dostalo všeho, čeho se mu dostat má. Vystává otázka, jak zabezpečit majetek pro ty, co přijdou „na řadu“ třeba až za několik let (následný dědic). Přední dědic má práva a povinnosti pouhého poživitele¹⁴¹ (v takovém případě se tedy ani o dědice v pravém slova smyslu nejedná)¹⁴² zděděného majetku a nesmí z tohoto majetku nic převádět na jiné osoby ani majetek zatěžovat, ledaže by k tomu měl souhlas následného dědice. Naproti tomu zákon ukládá následnému dědici, aby přispěl poměrně¹⁴³ přednímu dědici na úhradu zůstavitelových dluhů. Nebylo by totiž spravedlivé, aby břemeno pasiv pozůstalostního jmění tížilo jen předního dědice a aby následný dědic (popř. dokonce i po relativně krátké době – až se ožení, až dostuduje apod.) převzal od předního dědice jen majetek bez dluhů. Nařízení, aby se následný dědic poměrně vyrovnal s dědicem předním, může učinit i sám zůstavitel. Nestane-li

¹³⁹ BEDNÁŘ, Václav. Nová úprava dědického práva. *Sborník přednášek ze semináře k novému občanskému zákoníku pro zástupce krajů ze dne 23. července 2012.*

¹⁴⁰ Obdobné použití ustanovení o svěřenském nástupnictví podle § 1520 – 1524 NOZ.

¹⁴¹ § 1567 odst. 1 NOZ

¹⁴² KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 5, s. 161.

¹⁴³ § 1567 odst. 2 NOZ

se tak, bude záležet na dohodě těchto stran. Pokud se ani tyto nedohodnou, pak rozhodne o takové povinnosti následného dědice a jejím rozsahu soud.

6.1.3 Příkaz

Mezi vedlejší ustanovení v závěti patří také příkaz. Příkaz se obecně považuje za rozvazovací podmínku, ledaže zůstavitel něco jiného výslovně stanoví. V případě, že jej dědic nesplní, dědictví nenabude. Zákonem je dána možnost zůstaviteli stanovit následky, v případě nesplnění. Jde o nařízení testátora, kterým příkazuje dědici, aby nějakým způsobem naložil s věcí, která patří do pozůstalosti, nebo něco vykonal či opominul. Pokud ovšem zůstavitel nařídil, aby dědic z pozůstalosti nějakou věc vydal 3. osobě, nepůjde o příkaz, ale o nařízení odkazu.¹⁴⁴ Odkaz je institutem známým již z římského práva,^{145, 146} jež byl z našeho právního řádu odstraněn v r. 1964.

„Příkazuji, neprodávat rodinný dům po dobu 10 let po mé smrti.“ Jedná se o příkaz nedisponovat s domem po určitou dobu. Nebo jde o příkaz nevypovědět po nějakou dobu nájem, který má někdo v domě, který patřil zůstaviteli. Příkaz, kterým je zakázáno zcizení nebo zatížení nějaké věci je možný jen na určitou dobu (nesmí se jednat o neomezený zákaz). Není tedy možné zanechat majetek, kdy zároveň přikážu, že se tento nesmí nikdy zcizit. Navíc dotýčný zákaz musí být odůvodněn vážným zájmem hodným právní ochrany. V opačném případě se k zakazu zcizování a zatěžování majetku nebude přihlížet. Taktéž mohou stanovit příkaz, zákaz zcizení na dobu neurčitou, ale omezím to jen na konkrétní osobu. „Milý synu, ten rodinný dům nesmíš nikdy prodat našemu sousedovi.“ V takovém případě to na dobu neurčitou bude možné, ale jen vůči konkrétní osobě. I v případě, že zůstavitel zakáže dědici neprodávat majetek pouze na dobu určitou, tak to nemusí nutně znamenat, že dědic nebude moci v této době prodat. Soud může na návrh dědice rozhodnout, že se k zakazu zcizení nebude přihlížet. Bude se jednat o případ, kdy třeba zůstavitel napíše, že nesmí 10 let rodný dům prodat a tento dům se začne po nějaké době rozpadat a dědic nemá na údržbu a opravy domu prostředky a hrozí spadnutí, pokud nedojde k prodeji. V tu chvíli si může dědic požádat soud, aby rozhodl, že se k danému zakazu zcizení nebude přihlížet a bude moci dojít k prodeji dříve než po uplynutí stanovené doby.

Zůstavitel dále může dědici přikázat, aby něco vykonal (ať již jednorázově nebo opakovaně). Příkladem budiž zůstavitelův příkaz, aby dědic poskytoval potřebnou pomoc a obstarával pravidelný úklid v domácnosti pozůstalé manželky, aby se dědic ujal péče o

¹⁴⁴ § 1594 a násl. NOZ

¹⁴⁵ KINCL, Jaromír..., s. 304.

¹⁴⁶ § 647 a násl. ABGB

zůstavitelova psa, řádně se staral o hrob a dbal o jeho pietu, vypravil pohřeb. Právě posledně zmíněný byl nejčastějším příkazem v době obecného zákoníku občanského.¹⁴⁷ V úvahu ale přichází například i to, že zůstavitel přikáže svému synovi úspěšnému zpěváku, aby každý rok zdarma vystoupil na charitativním koncertu ve prospěch skupiny potřebných. Co se týče zůstavitelova příkazu, aby dědic něco opominul, může jít například o nařízení, aby dědic soudně nevymáhal dluh, který má vůči nějaké jiné osobě, nebo aby naopak neuplatňoval námitku promlčení u dluhu, který je povinen zaplatit.

Pokud bude nařízen příkaz, nabízí se otázka, kdo jeho vyplnění může vyžadovat. V prvé řadě to bude asi ten, v jehož prospěch byl zřízen. Vedle něj má toto právo náležet i vykonavateli, popřípadě jiné osobě povolané k tomuto úkolu závěti.¹⁴⁸ Takové osoby vystupují jako substituti, kteří mají dohlédnout nad posledním přáním zůstavitele a takové obstarat.¹⁴⁹ Směřuje-li příkaz k prospěchu většího počtu osob (např. obyvatelů určitého města, studentům nějaké školy), bude nejvhodnější svěřit vymáhání takového příkazu právnické osobě oprávněné hájit jejich zájmy.¹⁵⁰ Příkaz může podle § 1572 odst. 2 NOZ směřovat i k veřejnému prospěchu.

6.2 Dovětek

V ustanovení § 1498 NOZ se obsažena definice dovětku – dovětkem může zůstavitel nařídit odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníku či dědici příkaz.¹⁵¹ Podle notáře Martina Šešiny¹⁵² zde patří i povolání osoby, která má dědictví rozdělit mezi dědice i nařízení pododkazu a další právní jednání zůstavitele pro případ jeho smrti, pokud jejich výsledkem není zůstavení podílu na pozůstalosti (pak by šlo o závěť, současně obsahující i odkaz). Základní rozdíl mezi závětí a dovětkem (tzv. kodicilem)¹⁵³ je ten, že dovětkem nelze povolat dědice k dědictví. Co je řečeno o závěti, platí obdobně i o dovětku. Dovětek může být obsažen v závěti (dovětek testamentární), ale může být napsán i samostatně (dovětek intestátní), takže se může stát, že zůstavitel neseíše závěť, ale pořídí jen dovětek, kterým např. svým dědicům určí, že mají určité věci vydat formou odkazu z pozůstalosti třetí osobě.

¹⁴⁷ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 8.

¹⁴⁸ § 1570 NOZ

¹⁴⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 646.

¹⁵⁰ tamtéž

¹⁵¹ Blíže v Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. února 1923, R I 103/23.

¹⁵² ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad notam*, 2012, č. 3, s. 7.

¹⁵³ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. Praha, 1935, s. 292.

6.3 Dědická substitute

Novým institutem známým již z dob práva římského^{154, 155} je dědická substitute. Předchozí OZ v zásadě dědickou substituci vůbec neřešil. Neupravoval ani jeden z těchto institutů, byť se obecné náhradnictví dovozovalo na základě stanoviska Nejvyššího soudu přes § 478 OZ, kdy bylo obecné náhradnictví považováno za podmínku, která je ve prospěch dědiců a tudíž v souladu s ustanovením § 478 OZ. Takový výklad byl však v rozporu se zákonem a lze proto dovodit, že občanský zákoník obecné náhradnictví nepřipouštěl. Substituci svěřenskou takto účelově OZ nedovožoval, neboť by již docházelo k poměrně značnému zásahu do majetkových práv dědiců.¹⁵⁶ Kontinentální občanské zákoníky obecně rozlišují dva typy dědické substitute a to obecné náhradnictví (vulgární substitute) a svěřenské nástupnictví (fideikomisární substitute). Oba instituty naposledy známe ze SOZ. NOZ se k nim opět vrací.¹⁵⁷

6.3.1 Obecné náhradnictví

Obecné náhradnictví bylo původně jedinou v úvahu připadající navrhovanou substitucí (fideikomisární substitute byla v návrhu k NOZ zamítnuta již v r. 2000).¹⁵⁸ Jedná se o další institut, který můžeme zařadit mezi vedlejší doložky k závěti. Podle přednáška Václava Bednáře je obecně institut obecného náhradnictví považován za podmínku k závěti, za podmíněné ustavení dědice. Jedná se o ustavení dědice pro případ, že primárně povolany dědic dědictví nenabude (z důvodu nedožítí, odmítnutí dědictví, nebo pozdější dědické nezpůsobilosti). Náhradnictví je svou povahou odkládací podmínkou,¹⁵⁹ díky níž může testátor předcházet případu, jak naložit s uvolněným podílem jinak než dle zákonné úpravy.

Příklad náhradnictví: „Dědicem se stane můj syn, jestli se dědicem nestane, pak nechť všechno zdědí manželka.“ Někdo je tedy primárním dědicem, pokud ten dědit nebude, má dědit někdo jiný. Taková možnost zůstavitele řetězit náhradníky je neomezená. Pokud má

¹⁵⁴ Římské právo rozeznávalo 3 druhy dědické substitute: substituci obecnou, substituci pupilární a quasipupilární. Blíže KINCL, Jaromír..., s. 283 – 284.

¹⁵⁵ KINCL, J. *Gaius...*, s. 143. „*Titius, budiž dědicem a rozhodniž se do sta příštích dní, co o tom zviš a co budeš moci! Nerozhodneš-li se tak, budiž dědicem Mevius a rozhodniž se do sta dní.*“

¹⁵⁶ Sborník směrnic, usnesení, rozborů a zhodnocení soudní praxe pléna a prezidia Nejvyššího soudu 1965-1967, Praha: Nejvyšší soud ČSSR, 1974, s. 552.

¹⁵⁷ ABGB používal názvy obecné a svěřenské náhradnictví, NOZ pro lepší pochopení podstaty daného institutu nazývá svěřenské náhradnictví svěřenským nástupnictvím (daná osoba totiž nenahrazuje původního dědice, je pouze jeho nástupcem v době, kdy jsou splněny všechny závěti požadované podmínky pro nabytí dědictví, je tedy také dědicem, i když později, a platí pro něj veškerá ustanovení o dědicích). Blíže FRINTA, Ondřej. *Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. Právník*, 2008, č. 11, s. 1211- 1212.

¹⁵⁸ ELIÁŠ, Karel. *Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. Ad notam*. 2003, č. 5, s. 102.

¹⁵⁹ Blíže v KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské*. Praha: Všehrd, 1933, s. 47.

tedy zůstavitel dostatek času, energie a schopností, tak může náhradníky libovolně řetězit a vymýšlet veškeré možnosti, které mohou nastat. Výslovně se tedy umožňuje řetězit náhradníky.¹⁶⁰ Zůstavitel si může vytvořit řetěz náhradníků, jak dlouhý se mu zlíbí. Dědicem je syn, když ne syn, pak manželka, když ne manželka, potom matka, když ne matka, tak otec atd. Vzniklá řada náhradních dědiců tedy může být neomezeně dlouhá. Stejně tak může rozlišovat mezi důvody, proč nebude dotyčný dědit. V případě, že nebude dědit můj syn, protože se stane nezpůsobilým dědicem, má dědit všechno jeho matka. Jestliže ale nebude dědit proto, že se nedožije mé smrti, nebo proto, že dědictví odmítne, má dědit někdo jiný.

Obecně má platit, že omezení uložená dědici, postihuje i náhradníky, ledaže zůstavitel nestanovil něco jiného nebo z povahy věci vyplyne něco jiného. Klasický příklad, kdy zůstavitel nařídí odkaz, nebo nějakou podmínku dědici, pak platí, že odkaz i podmínka přechází na náhradníka, ledaže zůstavitel toto nevyloučí nebo něco jiného neplyne z povahy věci. Zůstavitel odkáže veškerý majetek svému synovi, který je akademický malíř a zároveň mu přikáže, aby jako odkaz namaloval pro sousedku zůstavitele její portrét. Což má být odkaz, který vydal. Pro případ, že syn dědit nebude, má být dědicem manželka. V případě, že bude dědit syn, ten jako akademický malíř může namalovat ten portrét a bude to mít smysl i pro sousedku. Pokud by však místo syna dědila manželka, pak se po ni nemůže chtít, aby namalovala takový portrét, když to sama neumí. Povaha plnění by v takové situaci neměla smysl.

V rámci obecného náhradnictví se používá celá řada tzv. výkladových pravidel, která mají sloužit zůstaviteli k lepší předvídatelnosti o osudu majetku po jeho smrti. Zůstavitel je může vyloučit nebo nařídít něco jiného (dispozitivnost).

6.3.2 Svěřenské nástupnictví

Svěřenské nástupnictví neboli fideikomisární substitute je institut, který umožňuje zůstaviteli uložit svému dědici povinnost, aby dědictví, které přijal po své smrti nebo v jiných případech převedl na zůstavitelem ustanoveného následného dědice¹⁶¹ (svěřenského nástupce). Je upraven ve většině evropských občanských zákoníků (Německo, Švýcarsko, Rakousko...)¹⁶² Pojmosloví „svěřenské nástupnictví“ a předchozí „náhradnictví“ pro vulgární substituci bylo zachováno z vládního návrhu k československému občanskému zákoníku

¹⁶⁰ § 1507 NOZ věta za středníkem

¹⁶¹ MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické*. Brno: Barvič a Novotný, 1927, s. 52.

¹⁶² ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 622.

z r. 1937.¹⁶³ Podstata spočívá v tom, že zůstavitel zavazuje dědice, který dědictví přijal k tomu, aby přenechal pozůstalost jiné osobě jako dalšímu dědici (svěřenskému nástupci), nastane-li událost určená v závěti tzv. *casus substitutionis*.^{164, 165} Takovou událostí nemusí být jen smrt předního dědice, ale i např. uzavření manželství náhradním dědicem nebo nabytí zletilosti tímto dědicem. Zůstavitel může např. v závěti uvést, že jakmile svěřenský nástupce dovrší osmnáctý rok věku, případně dědictví jemu, namísto přednímu dědici. Hovoří se zde o předním dědici a následném dědici (o institutovi a substitutovi). To znamená, že ustanoven je dědic v podstatě na určitou dočasnou dobu a následně dědici určí dalšího dědice. Takové určení dalšího dědice se samozřejmě bude vztahovat pouze na majetek, který přední dědic získal pok zůstaviteli nikoliv na majetek, který přední dědic získal sám vlastní prací nebo jiným způsobem. Přední dědic je tak jen dočasným vlastníkem zděděného majetku (nanejvýše na dobu svého života). Dokud nenastane případ svěřenského nástupnictví, náleží přednímu dědici omezené právo vlastnické s právy a závazky poživatele. Přesněji řečeno je v postavení dočasného poživatele (a uživatele) dotyčného majetku, protože tento majetek sice může držet, užívat a brát z něho plody a užitky, ale nesmí z něj nic převést na někoho jiného, zatížit jej věčným břemenem nebo zástavním právem. Zděděný majetek musí uchovat pro svěřenského nástupce a výše zmíněné právní úkony s dědictvím proto může činit jen s výslovným souhlasem tohoto nástupce.

Využití tohoto institutu může být praktické např. v situaci, kdy má zůstavitel jediného potomka, který je ovšem nezletilý¹⁶⁶ či je stížen vážnou duševní chorobou.¹⁶⁷ Zůstavitel se chce o potomka postarat, chce mu zanechat majetek, ale ví, že pokud mu majetek zanechá, nebude moci pořídit závěť (pro testovací nezpůsobilost z důvodu duševní choroby) a po potomkově smrti je zde možnost, že by se dědicem stal stát. To zůstavitel nechce, proto může ustavit jako předního dědice zmíněného postiženého potomka a stanoví, ať po synově smrti se stane dědicem souseď zůstavitele, který byl rodinným přítelem. Z obavy, aby fideikomisární substitute nebránila v institutu odúmrti, byl tento institut zrušen v r. 1950. Taková substitute

¹⁶³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 622.

¹⁶⁴ MIKEŠ, Jiří. O fideikomisární substituci (výklad problematiky). *Ad notam*, 2005, č. 3, s. 92.

¹⁶⁵ Ke splnění podmínky či k jejímu zániku musí dojít, nestačí pouhá pravděpodobnost. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. prosince 1921, R II 275/21.

¹⁶⁶ Dětem, které se dědici staly již v nedospělém věku a potom zemřely, bylo možné ustanovit náhradníka již za dob práva římského: Titius, můj syn, budiž mým dědicem! Nebude-li můj syn dědicem, anebo bude-li mým dědicem a zemře dříve, než by se stal sám sobě poručíkem, tehdy budiž dědicem Seius. KINCL, Jaromír. *Gaius...*, s. 143.

¹⁶⁷ Tato možnost opět obsahuje prvky římské instituce, a to *quasipupilární substitute*, ovšem i zde jsou prvky odlišné. Blíže v VÁŽNÝ, Jan. Quasipupilární substitute. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1940, roč. 23, s. 183-190.

znemožňovala přístup státu k majetku. „Dle ideologie, že mrtví nebudují socialismus a má se hledět k právu živým, byl proto z právního řádu tento institut odstraněn.“¹⁶⁸

Pro zřízení svěřeneckých nástupců platí omezení jejich řetězení (oproti vulgární substituci). Obecně má platit, že pokud zůstavitel zřizuje svěřenecké nástupce z okruhu osob, kteří jsou zůstavitelovými současníky, pak takováto řada svěřeneckých nástupců není omezena. Jestliže například zůstavitel napíše, že bratr Karel bude dědicem na dobu dvou let, po dvou letech vydá majetek bratrovi Pepovi, ten bude majetek užívat další dva roky a pak vydá nemovitost sestře Aničce, pak je to možné, jsou-li všichni naživu v okamžiku smrti zůstavitele. Potom je tato řada svěřeneckých nástupců neomezena. Mohu takto pořídít klidně o deseti, dvanácti či patnácti institutech. Omezení nastane v okamžiku, kdy zůstavitel povolá jako svěřeneckého nástupce osobu, která je nezletilá,¹⁶⁹ nebo není jeho současníkem, např. zůstavitel povolá svého prvního vnuka, který se narodí až po jeho smrti. Okamžikem, kdy se ten, kdo není zůstavitelovým současníkem, ujme dědictví, svěřenský nástupnictví končí a ten, kdo se jako poslední dědictví ujal, je již plnohodnotným dědicem.¹⁷⁰

Druhé omezení, které platí pro povolání svěřenských nástupců, je omezení ujetí se dědictví do sta let od zůstavitelovy smrti.¹⁷¹ Tím se chce zabránit, aby docházelo k vzniku tzv. rodinných fideikomisů.¹⁷² Pokud by se do sta let po smrti zůstavitele svěřenecký nástupce nenarodil, tak se plnohodnotným dědicem stane ten, kdo bude mít v tu chvíli majetek u sebe, jakožto přední dědic. Je třeba také vysvětlit vztah předního a následného dědice. Přední dědic (pokud zůstavitel neurčí něco jiného), má vůči dědictví pouze právo poživací. Nestává se jeho plnohodnotným vlastníkem, náleží mu pouze právo užívací a poživací. Nemůže s majetkem nakládat dle své libosti. Jestliže je předmětem dědictví nemovitost, bude se svěřenecké nástupnictví zapisovat do katastru nemovitostí, kde bude poznámka, že se jedná o fideikomisární substituci, kdy stávající zapsaný vlastník není plným vlastníkem a má pouze omezené právo poživací. Zůstavitel může samozřejmě toto vyloučit tím, že stanoví, že přední dědic má právo nakládat s majetkem, může jej zcizit apod. Nestanovil-li však zůstavitel v posledním pořízení odlišně, smí institut zcizovat dědictví pouze se souhlasem svěřeneckého

¹⁶⁸ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost...*, s. 135.

¹⁶⁹ Tato možnost je velmi podobná *pupilární substituci* v římském právu, obsahuje však i prvky odlišné, proto nelze říct, že by se o ní jednalo. Blíže v VÁŽNÝ, Jan. K § 609 obč. zákona. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1940, roč. 23, s. 11 – 17.

¹⁷⁰ Toto ustanovení slouží k zabránění vzniku tzv. rodinných fideikomisů. Tento institut sloužil hl. šlechticům pro zachování rodového majetku v rodině – zůstavitel prohlásil své jmění pro všechny budoucí potomky za nezczitelný statek rodiny.

¹⁷¹ § 1515 odst. 2 NOZ

¹⁷² Rodinné fideikomisy existovaly do 20. let minulého století a již obecným zákoníkem občanským byly následně zrušeny.

nástupce nebo soudu. Druhou možností, kdy může přední dědic zcizovat předmět dědictví je situace vyžadující úhradu zůstavitelových dluhů.

6.4 Shrnutí

Ať už byly nebo ještě jsou ohlasy na NOZ negativní nebo pozitivní (našli se i ti, co návrh nového kodexu bránili),¹⁷³ právní úprava se podle mě vydala tou vhodnější, lepší cestou. Nejde o cestu novou ještě nevyšlapanou. Jde naopak o pěšinu již osvědčeně vyšlapanou z dob dřívějších. Už po revolučních událostech z r. 1989 vyvstala potřeba upravit občanský kodex v souladu s demokratickými principy státu. Neboť dřívější koncepce od základu marxistická vycházející ze středního občanského zákoníku, kterážto vyzdvihovala hlavně úpravu dědění ze zákona, ani zdaleka neodpovídala demokratickým standardům té doby. Proto veřejnost a nejen ta odborná volala po nutnosti upravit vše nově.

S NOZ se nám navrátily víceméně všechny našemu právnímu řádu již známé instituty z dob dřívějších. Obrovským krokem (od potlačování potestátorovy svobodné vůle) je naložení s vlastním majetkem celoživotně budovaným a opečovávaným zcela libovolně, bez vědomí jakýchkoli omezení nebo nejistoty zákonné úpravy, avšak modifikované (někdy nejednotně) soudní praxí. Člověk uvažující o pořízení závěti se na základě předchozí úpravy nemohl spolehnout, zda bude vůbec jeho poslední pořízení splněno tak, jak napsal a očekával a jeho snaha o sepsání posledního pořízení o svém majetku mohla být v konečném důsledku zbytečná. Dědici se totiž mohli dohodnout na jiném zcela opačném závěru o rozdělení pozůstalosti.

Dnes už dědici případné obehnutí závěti dohodou nemají tolik ulehčeno. Testátor má široké pole působnosti, čítající několik možností, jak nabytí majetku dědici buďto ztížit (podmínky, příkaz), nebo jinak omezit. Už to tedy není zůstavitel, který je omezován v možnosti volně pořizovat. Jsou to dědicové na druhé straně, kterým má být přilepšeno v podobě zděděné pozůstalosti. **Tak proč by po nich nemohlo být vyžadováno (byť sebemenší) úsilí spočívající např. právě ve splnění podmínky?**

NOZ v současnosti nabízí rozmanité možnosti, jak upravit přechod majetku zůstavitele na dědice a samotný člověk, rozhodnut takto pořizovat jistě tyto staronové možnosti uvítá. Troufám si říci, že v konečném důsledku dojde k četnějšímu sepsávání vlastních závětí než

¹⁷³ FRINTA, Ondřej, TÉGL, Petr. O návrhu nového občanského zákoníku a jeho kritice (a taky o kontinuitě a diskontinuitě). *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 14, s. 495 – 501.

neseepisování žádných (a jen spoléhat na zákon, jak tomu bylo doposud).¹⁷⁴ Jako vše, tak i nová úprava bude vyžadovat čas, než se judikatura soudů všech stupňů ustálí. Osobně jsem nejvíce zvědavá právě na příklady z praxe ohledně připojovaných podmínek k závěti, na fantazii a myšlenkové pochody budoucích sepisovatelů závětí, kteří si takto budou moct variovat své poslední „přání“.

¹⁷⁴ Podle přednášky Václava Bednáře ze dne 14. října 2013 se pořizovalo závěti pouhými 5 % za předchozí kalendářní rok tj. 2012.

7 Závěr

Podle J. Le Goffa „*Kdo nezná historii, zůstane až do své smrti malým dítětem, které sice některé věci umí, ale nic nechápe.*“¹⁷⁵ S tím si dovolím souhlasit, neboť právě hlubší pochopení kteréhokoli problému začíná v jeho historických kořenech. V případě právní úpravy je takového historického exkurzu, podle mého, vždy potřeba. Nejen při srovnávání různých institutů v průběhu času za účelem rozboru či komparace, ale i v případě vytváření nových právních kodexů, například z hlediska inspiračního, jak můžeme vidět na této práci.

Souhlasím s Michalem Skřejpkem, který v jednom článku¹⁷⁶ uvedl, že římské právo je obrovským dědictvím. Zdáli to byla vysoká propracovanost římského práva, genialita římských právníků, absorpce cizích prvků do vlastního práva, či dokonalost celé jeho právní kultury, co povýšila tuto společnost otrokářského typu na dobu časově přesahující tu, ve které doopravdy vznikla, můžeme jen spekulovat. Každopádně, ať už to bylo z jakýchkoli důvodů, faktem je, že tento vklad vtiskl nejednomu státu a nejednomu právnímu řádu svou podobu a inspiraci.

Touto diplomovou prací se snažím přiblížit skutečnost, jak institut podmínky (a nejen té), používané již v právu římském, našel opět místo v současném právním řádu. Proto bylo cílem a účelem této práce ukázat, jakou měrou ovlivnilo nahlížení na vedlejší doložky v závěti v právu římském úpravu na tento institut právo moderní a jakým způsobem bude relevantní také pro budoucí právní úpravu. K naplnění cíle, bylo třeba srovnat pojetí podmínky v právu římském s moderními občanskoprávními kodifikacemi.

Porovnáme-li pojetí podmínky v římském právu, v tzv. středním kodexu a v OZ, nejmarkantnější rozdíl shledáme v takřka minimální možnosti připojovat zůstavitelem k závěti jakákoli vedlejší ustanovení modifikující testament. Zákaz takových omezení k závěti vyplýval z ideových principů dané doby. Dalším převratným bodem hlavně v úpravě OZ se stal fakt, že ustálená praxe soudů zcela vybočovala ze znění zákonné dikce, což vedlo k vydaným rozhodnutím, aniž by měly jakoukoli relevantní a především zákonnou oporu. Toto zjištění a rozebrání považuji za nosné a minimálně stojí za zamyšlení nad touto takřka „mezerou“ v zákoně. Následná nová úprava dokazuje propojení a navrácení k římskému právu a v konečném důsledku zachází ještě dál, protože rozšiřuje podmínečné ustanovení

¹⁷⁵ *Ten, kdo nezná historii, zůstane až do své smrti malým dítětem, které sice některé věci umí, ale nic nechápe.* [online]. www.epravo.cz, 12. ledna 2012 [cit. 25. června 2014]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/efocus/michal-skrejpek-ten-kdo-nezna-historii-zustane-az-do-sve-smrti-malym-ditetem-ktere-sice-nektere-veci-umi-ale-nic-nechape-79922.html>>

¹⁷⁶ tamtéž

dědice o podmínku rozvazovací (což v římském právu představovalo vzácnou výjimku) a o širší nazírání na obsah pojmu vedlejších doložek v závěti.

Nejedná se však o návrat pouze v tomto ohledu, neboť celkové vymezení problematiky dědictví v novém občanském zákoníku vychází opět z pojetí tohoto institutu, jak byl znám v obecném zákoníku občanském, který byl silně ovlivněn právě právem římským. Z uvedeného tedy vyplývá, že pojetí podmínky v římském právu je stále východiskem a zdrojem inspirace pro vymezení tohoto institutu i v právu moderním. Mnohé římskoprávní zásady si tak zachovávají svou platnost i nadále, což potvrzuje nadčasovost římského práva.

Zmíněné závěry tedy potvrzují hypotézu, totiž sledování a komparaci úpravy podmínky a obecně dalších vedlejších doložek v právu římském a postupně v jednotlivých etapách vývoje práva moderního, jež byla stanovena v úvodu této práce.

8 Shrnutí

Tématem této diplomové práce je pojetí podmínky v právu římském a právu moderním. Hlavním cílem je srovnat pojem institutu podmínky a dále v širším hledisku vedlejších doložek v právu římském a moderních právních úpravách a na základě tohoto srovnání pak ukázat, jaký vliv má římskoprávní pojetí tohoto institutu na jeho moderní vymezení.

Text práce je členěn do pěti kapitol. První kapitola se zabývá základními vymezením pojmu podmínky v právu římském a pojetím v právu československém. Nejprve je definována podmínka obecně v právním smyslu, následuje vymezení jednotlivých dalších vedlejších ustanovení tvořící spolu s podmínkou institut vedlejších doložek. Tato kapitola tak představuje výchozí bod pro další srovnávání. Následující kapitola se již blíže zaměřuje na tento institut jako součást římského práva dědického, respektive obsahovou stránku závěti, kterou je podmínka a další ustanovení připojené k testamentu. Tři následující kapitoly obdobným způsobem popisují vymezení tohoto pojmu v moderních občanskoprávních kodifikacích, tedy v tzv. středním kodexu, v již neúčinném občanském zákoníku a nakonec nové úpravě.

Práce skrze použitou metodu komparace dokazuje, že současné vymezení pojmu podmínky jako vedlejší ustanovení v závěti vychází a čerpá z pojetí tohoto institutu v právu římském a neustále se k němu vrací.

8.1 Klíčová slova

Římské právo

Podmínka

Vedlejší ustanovení

Obsah testamentu

Příkaz

Učení času

9 Summary

My diploma thesis deals with the term of condition in Roman law and modern law. The purpose of this thesis is to compare the condition in broader meaning in Roman and modern law and show that several aspects embedded in Roman law are still valid in modern law.

The thesis is divided into five chapters. The first chapter introduces main features of the term condition in Roman law and in the Czech law. Firstly, the term condition is generally defined, followed by other minor specifications which together form the institution of subsidiary clauses. Therefore, this chapter presents a starting point for further comparison. The following chapter focuses on this institution as a part of Roman heir law and more precisely on the object of the testament, by which is condition connected to the testament. Next three chapters likewise describe the term condition in the modern civil codifications, namely in so called Czech Civil Code of the Communist era, Civil Code from 1964 and in the current Czech law.

Through the method of comparison the thesis proves that the current notion of condition as a minor establishment in the testament is deeply rooted in Roman law and is still inspired by it.

9.1 Key words

Roman law

Condition

Subsidiary clauses

Content of testament

Order

Time determination

10 Použitá literatura

10.1 Komentářová literatura

ELIÁŠ, Karel. et al. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Svazek I.* Praha: Linde, 2008. 2640 s.

HOLUB, Rudolf. *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické.* Praha: Orbis, 1957. 380 s.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3.* Praha: V. Linhart, 1936. 680 s.

ŠVESTKA, Jiří. et al. *Občanský zákoník: komentář.* Praha: C. H. BECK, 2008. 2293 s.

10.2 Monografie

ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt. Kniha první a druhá.* Praha: Wolters Kluwer, 2010. 1107 s.

BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 304 s.

BÍLEK, Petr, ŠEŠINA Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001.* Praha: C. H. Beck, 2001. 508 s.

BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva.* Brno: Právník, 1932. 745 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.

HRDINA, Antonín Ignác, DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 138 s.

- KINCL, Jaromír. *Gaius. Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 328 s.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s.
- KNAPP, Viktor. *Československé občanské právo. Svazek I*. Praha: Orbis, 1974. 588 s.
- KNAPP, Viktor. *Československé občanské právo. Svazek II*. Praha: Orbis, 1974. 656 s.
- KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. et al. *Učebnice československého občanského práva. Svazek II*. Praha: Orbis, 1965. 572 s.
- KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří. et al. *Občanské právo hmotné*. Praha: Aspi, 2002. 460 s.
- KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské*. Praha: Všehrad, 1933. 1384 s.
- MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické*. Brno: Barvič & Novotný, 1927. 143 s.
- MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. Praha: Linde, 2007. 352 s.
- MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 432 s.
- SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky. Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012. 1020 s.
- SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 350 s.
- SKŘEJPEK, Michal. *Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. 412 s.
- SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl I. Právo majetkové*. Praha, 1935, 220 s.

SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Obecné nauky*. Praha, 1933. 356 s.

k

URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého*. Praha: C. H. Beck, 2001. 131 s.

10.3 Odborné články

BRABEC, Stanislav. Podmínky v právních úkonech. *Právní rádce*, 2007, roč. 15, č. 3, s. 12.

ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad notam*, 2003, č. 5, s. 102.

FRINTA, Ondřej, TÉGL, Petr. O návrhu nového občanského zákoníku a jeho kritice (a taky o kontinuitě a diskontinuitě). *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 14, s. 495 – 501.

FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*, 2008, č. 11, s. 1211 – 1212.

KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 5, s. 161.

KLEIN, Šimon. Okamžik přechodu vlastnické práva k pozůstalosti v NOZ. *Ad notam*, 2013, č. 3, s. 6.

KUNC, Bohumil, LYČKA, Martin. Právní úprava závětí dle nového občanského zákoníku: Posun směrem ke common law a jeho účelovosti. *Právní rozhledy*, 2013, č. 19, s. 674.

MIKEŠ, Jiří. O fideikomisární substituci (výklad problematiky). *Ad notam*, 2005, č. 3, s. 92.

ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad notam*, 2012, č. 3, s. 7.

VÁŽNÝ, Jan. K § 609 obč. zákona. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1940, roč. 23, s. 11 – 17.

VÁŽNÝ, Jan. Quasipupilární substituce. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1940, roč. 23, s. 183 – 190.

10.4 Právní předpisy

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Usnesení č. 2/1993 Sb., usnesení o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí Ústavního pořádku České republiky

Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník rakouský, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

10.5 Soudní rozhodnutí

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. září 1954, sp. zn. Cz 128/54

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. prosince 1921, R II 275/21

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. února 1923, R I 103/23

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 9. července 1954, sp. zn. Cz 277/54

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 1954, sp. zn. Cz 329/54

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. prosince 1955, sp. zn. Cz 487/55

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. srpna 1991, sp. zn. 4 Cz 56/1991

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2013, sp. zn. 21 Cdo 3373/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. prosince 1952, sp. zn. Cz 648/52

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 1954, sp. zn. Cz 153/54

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. června 2013, sp. zn. 21 Cdo 2214/2012

Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 30. května 1966, sp. zn. 10 Co 154/65

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. května 1995, sp. zn. 18 Co 411/94

Usnesení Městského soudu v Brně ze dne 3. září 1998, sp. zn. 24 Co 201/98

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. února 2001, sp. zn. 24 Co 51/2001

10.6 Elektronické zdroje

Texty Digest [online] [cit. 17. srpna 2014]. Dostupném na <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Anglica/digest_Scott.htm>

Pořízení pro případ smrti podle NOZ – závět, dědická smlouva, dovětek. [online]. www.mujpravnik.cz, 5. května 2014 [cit. 29. června 2014]. Dostupné na <<http://mujpravnik.cz/porizeni-pro-pripad-smrti-podle-noz-zavet-dedicka-smlouva-dovetek/>>

VLČEK, Karel. *Vliv římského práva na současný občanský zákoník – přechod rizik ve smluvním právu*. [online]. www.bulletin-advokacie.cz, 18. ledna 2013 [cit. 25. června 2014]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/vliv-rimskeho-prava-na-soucasny-obcansky-zakonik-prechod-rizik-ve-smluvnim-pravu>>

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [online] [cit. 29. června 2014] Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

Závěť už lze pořídit podle nového zákoníku [online]. www.obcanskyzakonik.justice.cz, 2. července 2012 [cit. 14. června 2014]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/zavet-uz-lze-poridit-podle-noveho-zakoniku>>

Dědické právo po rekodifikaci soukromého práva [online]. www.epravo.cz, 6. června 2013 [cit. 14. června 2014]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/dedicke-pravo-po-rekodifikaci-soukromeho-prava-91499.html>>

Ten, kdo nezná historii, zůstane až do své smrti malým dítětem, které sice některé věci umí, ale nic nechápe. [online]. www.epravo.cz, 12. ledna 2012 [cit. 25. června 2014]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/efocus/michal-skrejpek-ten-kdo-nezna-historii-zustane-az-do-sve-smrti-malym-ditetem-ktere-sice-nektere-veci-umi-ale-nic-nechape-79922.html>>

10.7 Ostatní zdroje

BEDNÁŘ, Václav. *Nová úprava dědického práva. Sborník přednášek ze semináře k novému občanskému zákoníku pro zástupce krajů ze dne 23. července 2012*.

Sborník směrnic, usnesení, rozborů a zhodnocení soudní praxe pléna a prezidia Nejvyššího soudu 1965 – 1967, Praha: Nejvyšší soud ČSSR, 1974, s. 552.